

Universitat Oberta de Catalunya (UOC).

Màster d'Estudis de la Xina i el Japó.

Curs 2015 – 2016

Pilar Màrquez i Ambrós

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Treball Final de Màster (TFM)

Direcció del TFM: Dra. Montserrat Crespín Perales

Consultor: Dr. Carles Prado Fonts

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Índex.

0. Abstract	pàgina 3
1. Introducció	pàgina 4
2. Metodologia.....	pàgina 10
3. Desenvolupament i anàlisi.....	pàgina 11
3.1. L'actual situació de les relacions del mateix sexe a Japó (Introducció)	pàgina 11
3.1.1. Manca de drets (lleï de l'habitatge, presa de decisions mèdiques, drets laborals i d'herència per a cònjuges).....	pàgina 14
3.1.2. Subterfugis legals utilitzats per les parelles per aconseguir drets.....	pàgina 16
3.2. Any 2015: Punt d'inflexió?.....	pàgina 18
3.2.1. Shibuya, el districte pioner.....	pàgina 18
3.2.2. Cinc municipis accepten les unions civils homosexuals.....	pàgina 20
3.2.3. Panasonic.....	pàgina 23
3.3. El sistema legal.....	pàgina 25
3.3.1. L'article 24 de la constitució japonesa.....	pàgina 25
3.3.2. Debat jurídic.....	pàgina 26
3.3.3. Anàlisi comparatiu amb marcs legals de països que han arribat al matrimoni igualitari: Holanda i Espanya.....	pàgina 31
3.4. El matrimoni al Japó.....	pàgina 36
3.5. Matrimonis a l'estranger.....	pàgina 38
3.6. Adopció i reproducció.....	pàgina 39
4. Conclusions.....	pàgina 40
5. Bibliografia.....	pàgina 45

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Abstract. Aquest treball ha cercat informació sobre la realitat jurídica i social japonesa en relació a un possible futur per a les unions homosexuals al Japó. Buscant reflexionar sobre la possibilitat futura de la implantació del matrimoni igualitari al país. Comptats districtes de Tòquio i fins a tres municipis del Japó han acceptat o acceptaran els propers mesos la unió civil per a parelles del mateix sexe, el que significa un punt d'inflexió en el què és una qüestió encara poc debatuda a nivell social a l'Estat nipó.

A partir dels casos existents (Shibuya, Setagaya, Iga, Takarazuka i Naha), i en referència a l'actual existència de discriminació social i laboral, i tenint en compte el que suposà l'adaptació del sistema moral de Japó a Occident al període Meiji i Taishô i la seva evolució posterior, es planteja l'anàlisi sobre si és factible parlar de la possibilitat d'una futura acceptació del matrimoni homosexual. Així, el treball analitza fins a quin punt és possible que es generalitzi l'acceptació d'aquestes unions civils, de moment més una anècdota en unes poques ubicacions que una realitat global al país, i si aquest pas pot esdevenir un graó intermedi cap al matrimoni entre persones homosexuals.

L'anàlisi que realitza és un anàlisi de cas, partint de l'evolució de la qüestió al país i amb especial atenció al moment actual. El treball sustenta la base teòrica de la investigació mitjançant consultes a fonts bibliogràfiques i pertanyents als mitjans de comunicació per a mantenir una visió actualitzada de la qüestió, sobretot tenint en compte que mentre que hi ha dos districtes de Tòquio que van donar el pas durant el 2015, almenys dos altres dels municipis japonesos que han anunciat que aprovaran la unió civil ho han fet durant el desenvolupament d'aquest treball i hi ha un cinquè que té previst entrar-ho en vigor a mitjan juliol de 2016.

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

1. Introducció. ‘Sei no tayōsei’ o el que anomenaríem diversitat sexual s'està convertint en un terme familiar al Japó contemporani. En l'última dècada, especialment en els darrers anys, el discurs de la diversitat sexual no només ha guanyat acceptació en les narratives LGBT (de persones Lesbianes, Gais, Bisexuals i Transsexuals), sinó que també s'ha tractat en els mitjans de comunicació de masses, així com incorporat com un tema més en l'educació sexual que s'imparteix a l'escola secundària (encara que només en un 20% dels centres) (Suganuma, 2010; pàg.142). Segons Mark McLelland que ha escrit diversos llibres sobre la matèria, a finals de 1980 i principis de 1990, el col·lectiu homosexual va veure's inclòs als mitjans de comunicació i al discurs acadèmic, però li va mancar repercussió política (McLelland, 2005; pàg.37).

Des de llavors hi ha certes sensibilitats que han canviat. Però encara queda camí per recórrer: una enquesta recent indica que el 51,1% dels japonesos veuria amb bons ulls l'aprovació del matrimoni entre persones del mateix sexe, mentre que hi ha un 41,3% que s'hi oposa i el 7,6% s'absté a la pregunta (Japan Times, 2015; enquesta). Tot plegat en un país que no reconeix legalment el matrimoni homosexual i en què la possibilitat del mateix continua sent escassament discutida però en què la criminalització i prohibició explícita d'aquest tipus de relacions ha estat molt més limitat en el temps que països Occidentals que avui dia han aprovat per llei aquestes unions.

En el seu període de modernització a finals del segle XIX, que també ho fou d'occidentalització, el Japó va adoptar la persecució penal d'aquest tipus de relacions, emulant un mapa de valors adoptat dels països de l'esfera europea i americana que havien arribat a les seves costes. El codi penal de 1873 incloïa com a delicte la sodomia en el seu article 266. En aquest sentit no va ser fins aquell moment històric, al final del període Meiji (1868-1912) i l'època Taishō (1912-1925), que el sistema moral d'Occident va generalitzar-s'hi, però sense les raons religioses i culturals dels països d'on provenia aquesta visió de condemna als considerats comportaments homosexuals.

Als Estats Units i a països europeus com Gran Bretanya, Holanda o Espanya aquest tipus de relacions estaven expressament prohibides i fins i tot castigades, mentre que fins aquell moment del segle XIX la llei japonesa havia simplement ignorat la seva existència. Amb aquesta qüestió i també respecte el dret de les dones, que en el mateix codi de 1873 va quedar molt limitat, el sistema legal japonès va adoptar principis

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

valoratius – com el de la condemna a la sodomia – que fins llavors no havien estat presents al context sociocultural japonès (Tokuhiro, 2009; pàg. 28-30).

Amb el període de modernització, el militarisme japonès també va polaritzar els papers de gènere d'home i dona, a la vegada que l'amor romàntic fou interpretat com una distracció pels homes. Al codi civil de l'era Meiji, la dona quedà com a subjecte d'obligacions i no de drets (Lonholm, 1898; pàg.45). Al segle XX, la situació va mantenir-se i consolidar-se en el període d'entreguerres. “Tot i la provisió de prostitutes o dones ‘de confort’ l'entorn homosocial de les barraques va afavorir conductes que, d'altra manera, no s'identificaven en una categoria tan reductiva com la que s'inclouïa en el terme anglès homosexual. Sense l'existència d'un terme no hi havia un focus per a la repressió governamental o el reconeixement de la pròpia identitat” (McLelland, 2000; pàg.55). La Segona Guerra Mundial, a més, va fer créixer una disparitat entre el sistema de gèneres existents i els rols en una societat en què les dones havien esdevingut l'última defensa del front casolà. I la derrota suposà un important trasbals, la sensació de pèrdua de masculinitat dels japonesos que havien perdut la guerra, i l'assentament d'una moral que els anys següents va propiciar un ‘món comercial’ àmpliament dominat per un entreteniment sexualment orientat que situava noves tendències de bellesa per a la dona, en popularitzava l'objectificació, i la introducció d'un gest com el petó als mitjans de comunicació, mentre que fins llavors havia estat – al contrari que Occident – com un acte íntim. Als anys següents, amb el creixement econòmic japonès, els rols de gènere dins el matrimoni asseguraven llargues jornades laborals per als homes i un paper de la dona dedicada als fills i les tasques de la llar.

A la vegada que, en determinats ambients, s'estenia un nou discurs sexual i la proliferació de noves maneres d'identificar-se sexualment en una nova ‘modernitat’ que, més tard i equivocadament, s'ha atribuït sovint a la influència dels Estats Units. “Per entendre els canvis en la topografia de la sexualitat al Japó en aquell llavors, cal discutir aquest procés com un procés d'hibridació. En comptes de ser exactament reemplaçats pels ideals occidentals en transformació, les idees japoneses en la matèria van evolucionar en tàndem en relació a la visió occidental” (McLelland, 2005; pàg.96). Alguns autors com el mateix McLelland i Yuki Arai asseguren que – per la “pròpia indefinició legal” de Japó en la matèria – quan s'iniciaren els primers moviments de reivindicació del col·lectiu homosexual als Estats Units, aquesta va veure's “com un

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

assumpte estranger” i gais i lesbianes japonesos van mantenir-se al marge per aquest motiu (Arai, 2014; pàg.128).

Pel que fa el sistema legal del Japó, l’afirmació sobre la indefinició de la qüestió que fan McLelland i Yuki Arai, no té en compte la incapacitat de les parelles del mateix sexe en incloure’s com cònjuges al registre de família Koseki i, per tant, com a beneficiaris de pòlisses d’assegurances i d’altres drets. La llei, no reconeixent-los aquests drets, discrimina aquestes persones.

Deixant la perspectiva històrica i centrant-nos en els darrers anys, des d’una visió global tenim que l’any 2013 va destacar pel canvi de legislació en la matèria a diversos països. Uruguai, França, Nova Zelanda, Anglaterra i Gal·les van legalitzar i permetre el matrimoni homosexual, com abans ho havien fet Holanda (al 2000), Bèlgica (2003), Canadà (2005), Espanya (2005), Sud-àfrica (2006), Noruega i Suècia (2009), Argentina, Islàndia i Portugal (2010), Dinamarca (2012). A partir d’aquell any s’hi van afegir, a més, Escòcia (2014), Luxemburg (2014) i més recentment Finlàndia, Irlanda, Colòmbia i els Estats Units, a on precisament el 2013 el Tribunal Suprem havia declarat inconstitucional la llei que definia el matrimoni com la unió entre un home i una dona – a la vegada que havia obligat els 50 estats a no vetar beneficis fiscals a membres de parelles homosexuals.

El 17 de maig del 2016, el president de Mèxic, Enrique Peña Nieto, ha proposat una iniciativa a nivell nacional per al ‘matrimoni sense discriminació’, amb la qual cosa el matrimoni entre persones del mateix sexe a Mèxic, país amb una homofòbia latent i un 47% als casaments entre membres del col·lectiu LGBT, es podria realitzar a totes les entitats federatives que integren l’Estat mexicà (Pew Research Centre, 2013; informe). La llei espera ser debatuda al Congrés en uns mesos, i serà possible gràcies a la resolució de jurisprudència 43 de 2015 emesa ja amb anterioritat el 12 de juny de 2015. El 2010, la Ciutat de Mèxic (abans Districte Federal) es va convertir en la primera entitat a permetre els matrimonis gai, des d’aquesta data i fins a finals de 2013, es van celebrar més sis mil matrimonis a la capital del país. En aquest període i fins el recent anunci de Peña Nieto, diferents entitats del país han seguit el mateix camí per permetre aquest tipus d’enllaços (El Informador, 2016).

Al Japó, a finals de 2015, dos districtes de Tòquio i les ciutats d’Iga, Takarazuka i Naha (a l’abril, juny i juliol d’enguany, respectivament) han començat a acceptar les unions

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

civils de persones homosexuals, per bé que el camí per a la no-discriminació sembla molt llarg per recórrer. Alguns dels països mencionats als dos anterior paràgrafs, i que han arribat al matrimoni igualitari – com exemplificaré i ampliaré al punt 4.3.3 del present treball –: ho han fet a través de passos intermedis que han permès una progressió positiva cap a la major adquisició de drets de les parelles homosexuals. L'acceptació de la unió civil, sembla, doncs, necessàriament un esgraó necessari.

De moment al país nipó, comprovem que només certs districtes i ajuntaments – que encara es poden comptar amb els dits d'una mà – han donat un pas endavant i han començat a expedir documents que permeten a les parelles del mateix sexe exercir certs drets civils i accedir a determinats serveis.

En aquests casos no parlem d'unions civils com les podríem entendre quan a Espanya ens referim a 'parelles de fet', ja que mentre aquí hi ha una normativa que en regula drets i deures, al Japó aquesta figura no existeix tampoc per a les parelles de diferent sexe. Les llicències que aquests diferents municipis japonesos han començat a entregar a les parelles no són ni molt menys equivalents a llicències de matrimoni, sinó una eina útil que pot fer-se servir per adquirir alguns – com podria ser facilitar el dret a visita quan la parella està ingressada a l'hospital o el fer respectar les seves últimes voluntats quant a tractament mèdic i de pal·liatiu – però no tots ni una majoria dels drets d'una parella unida en matrimoni (Tamaki, 2015; pàg. 254).

Encara que no amb tots els drets d'un matrimoni (per exemple, per la impossibilitat de presentar junts la renda a Hisenda) el terme 'parella de fet' o 'unió estable de parella' es va institucionalitzar a Espanya el 1998, quan es va aprovar la primera normativa autonòmica a Catalunya, que va regular aquestes unions, tant per a parelles heterosexuales com homosexuals. Avui hi ha 13 comunitats que les han legislat. A Austràlia, Nova Zelanda, i els estats americans d'Oregon, Washington, Nevada, i Califòrnia, les 'parelles de fet' són equivalents al matrimoni (Revista Llocs, Març 2013, pàg.8). Una situació – també per a les parelles heterosexuales no casades – molt llunyana a la del Japó, que no regula a nivell nacional aquesta figura específica.

El treball que plantejo vol qüestionar-se fins a quin punt casos com els d'Iga i Takarazuka són l'inici d'un procés que ha de dur al Japó a sumar-se a la llista de països que hores d'ara accepten el matrimoni igualitari. Però sobretot, i com a punt de partida, vol estudiar fins a quin punt és possible que es permeti més àmpliament i es generalitzi

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

la regulació i acceptació de les unions civils d'aquest tipus, que finalment permetin accedir al col·lectiu LGBT als mateixos drets que les unions heterosexuales. I en quin moment per aconseguir-ho es troba el país.

No es pot oblidar que la idea de família com a forma d'organització social està gairebé codificada en la cultura japonesa. Per una banda, com en la majoria de societats del nostre voltant pel caràcter d'heteronormativitat¹ i patriarcat de la mateixa, que al Japó parteix de l'establiment de tot tipus d'estructures jeràrquiques adoptades a partir de la filosofia confuciana que va arrelar al país procedent de Xina i va consolidar-se amb força ja al període Heian (794-1185); i que dibuixa encara la família – avaluant-la també en termes de divisió del treball – com un petit regne de jerarquies, de l'home respecte a la dona, però també de prioritat de l'edat o generació: Al Japó, en qualsevol consideració o tracte, termes usuals com *sensei* o *senpai* fan referència a l'haver nascut abans.

D'altra banda, en quant a drets en aquest inici del segle XXI, no només els matrimonis del mateix sexe no són reconeguts pel govern; sinó que els metges que es dediquen a tècniques de fertilitat només poden treballar amb parelles de diferent sexe (Tamaki, 2015; pàg. 261). Tampoc es permet el dret a l'adopció, i els matrimonis formalitzats a l'estranger no tenen validesa si del que es tracta és que la d'un japonès – del mateix sexe – obtingui el dret a visat o residència al país. El fet que les lleis no en garanteixin la igualtat crea – a la vegada – diverses situacions d'abús i discriminació en l'àmbit laboral, educatiu i familiar, que analitzaré a fons una vegada establert l'estat de la qüestió.

De fet també podríem considerar si són precisament determinades d'aquestes situacions d'abús i discriminació les que d'entrada han portat a les cinc municipalitats mencionades en aquest mateix apartat a emprendre el camí per impulsar un certificat d'unió, que eviti que les parelles d'un mateix sexe es trobin obstacles de tipus discriminatori a nivell local a l'hora, per exemple, d'accedir a una vivenda pública.

I tot i que la delimitació legal d'aquests certificats local, acompanyada de la conseqüent adaptació d'algunes ordenances municipals, deriva del fet que es tracta d'una iniciativa

¹ Heteronormativitat, terme que és relatiu a aquell "que segueix la norma social establerta que imposa el patriarcat i l'heterosexualitat com a únics models de vida vàlids" (TERMCAT. Recurs en línia: http://www.termcat.cat/es/Diccionaris_En_Linia/164/ [Data de consulta: 27 de juny de 2016]).

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

que no compta amb una llei estatal que l'acompanyi: Vull demostrar que la seva importància recau, en el fet que sembla tractar-se de l'inici d'una onada més gran de municipis que poden optar per expedir aquests documents.

Pot repercutir així en una futura acceptació i regularització de la unió civil i, més tard, del matrimoni homosexual al Japó? Aquesta com deia és, en definitiva, la pregunta sobre la qual gira aquest treball.

D'inici puc dir que la discussió pública de la iniciativa ha donat visibilitat a la qüestió i l'ha posat a l'agenda dels mitjans de comunicació. I tot i que encara en termes menors, també l'ha portat a l'esfera política. El mateix primer ministre japonès, Shinzō Abe, ha estat preguntat no només per la possibilitat d'una generalització o regulació d'aquest tipus d'unions civils, sinó del mateix matrimoni igualitari al país. Per Abe, cal ser extremadament curós ja que afecta l'article 24 de la constitució (McLelland, 2015; pàg. 188). Un punt de vista que al país han defensat molts constitucionalistes experts: "El matrimoni entre persones del mateix sexe no pot ser legalment acceptat al Japó llevat que es revisi la Constitució, un procés molt llarg de realitzar al sistema polític japonès" (McLelland, 2015; pàg. 188 -189).

Si tenim en compte el procés que s'ha viscut en països on hores d'ara s'ha legalitzat aquest tipus d'enllaç penso que no és descabellat plantejar-se si aquest és un pas que també es donarà al Japó com a conseqüència d'un procés que de moment s'ha engegat a aquests cinc d'un total de gairebé 900 municipis. Al cap i a la fi, com també aprofundiré en el treball, el professor Kees Waaldijk (Kees, 2000; pàg.62-88) veu tres passos necessaris per aconseguir-ho: La fi de la criminalització de l'homosexualitat amb l'anul·lació de les lleis de sodomia, l'assoliment de lleis contra la discriminació i la culminació en una eventual legalització del matrimoni igualitari. Un procés que efectivament, tot i que amb matisos, ha seguit un bon grapat de països occidentals que a mitjans del segle XX condemnaven fins i tot amb presó l'homosexualitat, i que en l'actualitat han avançat fins el matrimoni igualitari.

Històricament el Japó no ha castigat penalment, no més enllà d'un breu parèntesis d'anys de l'era Meiji, la sodomia. I per tant el moviment pels drets del col·lectiu LGBT tampoc ha tingut les mateixes connotacions que, per exemple, a països com Holanda o Espanya. Però amb la intenció de no oblidar els matisos propis de les diferències culturals entre uns països i altres, i en aquest cas entre el Japó i Occident, buscaré també

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

– a partir d’una recerca bibliogràfica i teoria de la qüestió – d’altres factors coincidents, com la notorietat informativa i l’entrada a l’agenda mediàtica i política, que poguessin haver estat considerats importants a l’hora d’arribar a una llei de regularització d’aquest matrimoni.

Tot plegat per intentar construir un discurs que pugui establir relació entre el pas actual, que ve estrictament d’ajuntaments, i un possible futur. Sense oblidar amb quins obstacles i nivells d’acceptació sociocultural i en quin marc polític i legal es trobarien els grups que en un determinat moment reivindicuessin aquest tipus de matrimoni. Parteixo, a més, de la hipòtesis que el punt 24 de la constitució, o en definitiva qualsevol altre llei que pogués delimitar aquesta possibilitat, no seria un impediment insalvable per a la legalització d’aquests enllaços, ja que amb voluntat política, el poder legislatiu té en les seves mans canviar la llei ja que en democràcia ha de representar la voluntat del poble.

2. Metodologia. En aquest treball, i sota el títol d’'Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani', em dispo a realitzar un anàlisi de cas, partint de l’evolució de la qüestió al país i amb especial atenció al moment actual, en què diversos districtes de Tòquio (Shibuya i Setagaya) o municipis com Iga de la prefectura de Mie, Takarazuka a Hyogo i Naha a Okinawa han anunciat o ja han aprovat l’acceptació de les unions civils. Vull conèixer quines implicacions socials i/o legals poden tenir l’entrada en vigor de les unions civils d’aquest tipus en aquestes localitats i si l’article 24 de la constitució japonesa, el qual em dispo a analitzar, pot ser un impediment pel matrimoni igualitari.

El meu objectiu és arribar al final de treball, i per tant a les conclusions, amb una mirada crítica de la possible evolució de la qüestió i la concreció d’un posicionament. Mentre que inicialment, i com a hipòtesis, considero que si bé és una molt bona notícia que sigui possible casar-se amb algú del mateix sexe en aquests sectors del país, també és veritat que no existeix prou mobilització de la qüestió al Japó ni un posicionament prou fort ni prou vocal de figures polítiques o públiques a favor d’aquesta qüestió que facin pensar que el matrimoni igualitari és a les portes de l’arxipèlag japonès.

A diferència de països com Espanya i Holanda en què l’acceptació de les unions civils va ser un pas cap al matrimoni d’aquest tipus i en què, a més, es va fer una regulació específica d’aquesta figura que donava una relació de drets als que s’acollien a aquest tipus d’unions (pel que fa per exemple al dret a accedir a pensió de viduitat, ajuts de

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

diferent tipus i drets successoris, entre d'altres), Japó no ha situat encara aquesta qüestió ni molt menys la del matrimoni homosexual en les agendes del poder polític i mediàtic. De fet, els expedients que s'estan obrint a diferents ajuntaments o districtes japonesos, quant al reconeixement d'unions del mateix sexe, i els drets que aquests faciliten, varien d'una a d'altra entitat municipal.

A la vegada, però, en les primeres reflexions sobre si el camí del matrimoni igualitari és possible a l'Estat nipó, els impediments legals que en presenten els més contraris o reticents no són molt diferents que als dos països occidentals mencionats a l'inici de l'anterior paràgraf. Com amb l'article 24 de la constitució japonesa que aparentment impediria que s'aprovés aquest tipus de casaments sense modificar aquesta llei, a Espanya també va entrar en controvèrsia l'article 32 de la Constitució, situació que va resoldre's amb la modificació de l'article 44 del codi civil acceptant l'accepció de cònjuge com a persona casada amb una altra persona, independent del seu sexe (Pichardo Galán, 2010; pàg.167).

El treball sustentarà la base teòrica de la investigació mitjançant consultes a fonts bibliogràfiques, textos, revistes, documents de forma actualitzada, tenint en compte que com a mínim tres de les cinc poblacions que han anunciat que aprovaran la unió civil, ho han fet durant el desenvolupament del treball o ho faran abans que aquest acabi, a l'abril, al juny i al juliol respectivament.

3. Desenvolupament i anàlisi

3.1. L'actual situació de les relacions del mateix sexe a Japó (Introducció)

Segons l'anàlisi comunament acceptat de l'article 24 de la constitució nipona, aquest estableix que el matrimoni és la "unió basada només en el consentiment mutu de persones de diferent sexe". Per molts, inclòs el primer ministre japonès, Abe, el tema afecta els fonaments de la institució familiar al Japó i requereix una reflexió "extremadament acurada" (McLelland, 2015; pàg. 188).

Experts constitucionalistes asseguren, en aquest sentit, que el matrimoni entre persones del mateix sexe no pot ser legalment acceptat al Japó llevat que es revisi la Constitució, un procés molt llarg de realitzar al sistema polític japonès.

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

En l'última dècada, i amb especial atenció els últims cinc anys, la diversitat i pluralitat pel que fa els discursos sobre identitat de gènere i sexual ha anat a l'alça al Japó (Arai, 2014; pàg. 127). Han aparegut estudis sobre la dimensió social d'aquesta qüestió i hi ha un creixent cos de treball acadèmic que està contribuint a un aprofundiment en un debat que, per d'altra banda, és encara gairebé inexistent entre els temes destacats de l'agenda política del país. Robert O'Móchain del *College of International Relations* de la Universitat de Ritsumeikan ha presentat en l'última dècada un ampli estudi sobre les actituds al respecte a l'àmbit universitari (O'Móchain, 2011, informe). En aquest informe, l'autor defensa que quasi un 60% dels estudiants LGBT qüestionats havien patit assetjament i burles a l'escola per la seva condició.

En un estudi anterior, fet l'any 2001, Yoshiakai Hidaka explica que 600 dels 1000 homes que havien respost la seva enquesta, i que havien tingut relacions sexuals amb altres homes, havien pensat en suïcidar-se en algun moment de les seves vides (Hidaka, 2001; informe).

El primer home obertament gai en guanyar unes eleccions al Japó va ser Taiga Ishikawa, l'abril de 2011. Va ser escollit per representar al districte de Toshima a l'Assemblea Metropolitana de Tòquio. Va fer campanya per la creació d'un registre municipal de parelles de fet per Toshima, pensat per donar accés a drets de visita hospitalaris, que – en realitat – podria veure's com un antecedent de les iniciatives empreses el 2015 i, en la majoria de casos, aprovades aquest 2016, respecte la creació de registres d'unions civils. En els casos que ens ocupen amb la intenció de tenir accés a tots els altres drets, almenys en les administracions locals promotores d'aquest registre, tal i com desenvoluparé en l'apartat 4.2.1 d'aquest treball.

Amb anterioritat Ishikawa havia exercit pressió al Parlament com activista LGTB amb la idea que el Govern Japonès atorgués a persones que anaven a casar-se amb un estranger del mateix sexe el certificat necessari que permet als ciutadans japonesos contraure matrimoni en d'altres països. Un pas que va donar-se i que – de fet – al seu moment alguns mitjans van recollir com l'obertura a la possibilitat del futur matrimoni homosexual però que no va suposar més del que plantejava la qüestió. “Fins aquest moment els japonesos no podien casar-se amb persones del mateix sexe ni tan sols en els casos en què el país del seu company permetia aquests matrimonis. Vull celebrar la

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

decisió del Ministeri de Justícia com un pas cap a endavant (per als homosexuals)" va dir Taiga Ishikawa el 28 de març del 2009 (Agence France-Presse, 2009; article).

Dins del moviment activista LGTB al Japó les opinions per definir el moment actual són diverses. L'autor francès Frédéric Martel que ha escrit el llibre *'Global Gay. Com la Revolució gai està canviant el món'* i que ha viatjat al Japó assegura que "al Japó es tolera l'homosexualitat però també es demana que aquesta sigui compatible amb la cohesió social, el que es tradueix en evitar una confrontació oberta" (Martel, 2013; pàg. 123). Una idea que també defensen Mark McLelland i Katsuhiko Sagnuma i James Welker a *'Queer Voices from Japan: First Person Narratives from Japan's Sexual Minorities'*.

Yuji Dato, que presideix una associació d'artistes de gais de Japó, la Rainbow Art, explica a Martel que s'afronta la qüestió com una de caràcter privat i parla de les baixes xifres de la rua del dia de l'Orgull Gai, que d'altra banda no es realitza al juny com els Estats Units sinó a l'agost, "perquè a Tòquio plou massa" li diu a Martel, encara que l'autor francès opina que és "per no doblegar-se al calendari gai americà" (Martel, 2013; pàg.123). Quant als drets de la comunitat LGTB i la manca de mobilització, la transsexual Aya Kamikawa és més explícita: "És difícil mobilitzar a la gent quan aparentment tot va bé i no hi ha lleis homofòbiques, però el cert és que tot va malament: no tenim els mateixos drets que els heterosexuals" (Martel, 2013; pàg.123).

Personalment crec que és interessant parar-se a analitzar la situació de discriminació contra el col·lectiu LGBT. Perquè al cap i a la fi, la llei no només no reconeix les parelles de fet o els matrimonis homosexuals, sinó que no hi ha protecció legal específica contra la mateixa. Per tant, per bé que no hi ha lleis homofòbiques que calgui combatre, tampoc es gaudeix dels mateixos drets. A més, socialment – veiem – es tendeix a evitar la fricció social, fet que no ajuda a l'organització de qualsevol col·lectiu de protesta. Les protestes coordinades pels drets LGBT no han estat ni crescut tan visibles com les d'Occident, i a causa de la falta d'unitat, les desfilades pels drets dels homosexuals tampoc s'han convertit en grans cites anuals.

Però en quin grau la voluntat d'interpretació política de la llei, o la voluntat de canviar-la, pot dependre d'una major mobilització al respecte? Suposant que la introducció de la llei del matrimoni igualitari, o un procés anterior per a parelles de fets, depengués d'un moviment de reivindicació prou fort per impulsar suficient voluntats polítiques per

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

discutir una interpretació més àmplia de l'article 24 de la constitució, bé per trobar una manera d'esquivar-ne una possible delimitació, o fins i tot per canviar aquest punt, és força clar que aquest encara no hauria començat. I l'obertura als ajuntaments, que ens ocupa analitzar majorment en aquest treball, necessitaria arribar molt més enllà, tan de ressò, com pel que fa un possible efecte contagi a d'altres municipis. O en tot cas a prou districtes, o també anomenats 'barris especials', de Tòquio com per arribar a ser factible que es faci realitat a tota la capital i situar-se, com a tal, com a exemple al país?

Penso que, en cas que entenguem que la modificació de la llei va lligada a una major presència de la qüestió al dia a dia dels japonesos, potser aquesta via – si l'existència d'aquests certificats s'estengués per alguns més dels 23 'barris especials' de Tòquio o per determinades ciutats grans del país – seria molt més ràpida que simplement confiar en arribar primer als centenars de localitats de l'arxipèlag nipó. Els 23 barris/districtes (*tokubetsu-ku*) formen, per exemple, l'àrea coneguda tradicionalment com la ciutat de Tòquio. Cadascun d'ells són una entitat autònoma, amb el seu propi alcalde i assemblea i no responen a una autoritat central, encara que el Govern Metropolità de Tòquio s'encarrega d'alguns serveis públics com el clavegueram, el subministrament d'aigua i el cos de bombers. Per tant, almenys el molt recent model d'unió a través d'aquests certificats, sí seria factible d'arribar – solament a partir de la voluntat dels seus representants – a d'altres districtes de la capital i, per tant, a determinats dels seus serveis. Un pas possible si el debat sobre identitat de gènere i sexual continua a l'alça al Japó i que encara li donaria una major dimensió, per bé que cal tenir present que per ara encara existeix en grau menor als mitjans i no figura ni molt menys a l'agenda política parlamentària.

3.1.1. Manca de drets (lleis de l'habitatge, presa de decisions mèdiques, drets laborals i d'herència per a cònjuges).

La majoria dels homes gais consultats al llibre de Suganuma i Welker consideraven que seria negatiu 'sortir de l'armari' (Suganuma i Welker, 2010; pàg. 195) perquè sentien que la sexualitat era un assumpte privat o bé estaven preocupats que el fet els comportaria problemes i comportaria la decepció d'amics i familiars, innecessàriament tallant alguns de les seves relacions socials o posant en risc les seves carreres.

Més enllà de les connexions amb les parelles sexuals, el concepte d'una "comunitat gai" tenia poc significat per a la majoria (Suganuma i Welker, 2010; pàg. 195). Molts dels

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

casos recollits per aquests autors imaginem un occident gairebé idealitzat en aquest sentit, amb un estil de vida gai més obert, i que podria ser interessant d'explorar. Una vegada més, però, fins a quin punt no és aquesta una visió esbiaixada per la pròpia tendència occidental d'associar-se a si mateix amb 'modernitat'?

Un informe de 2008 del Comitè de Drets Humans de l'ONU, expressa preocupació per la discriminació contra les persones LGBT en diverses àrees, inclosa l'habitatge. En aquest sentit i d'acord amb l'inicial article 23 de la Llei d'Habitatge Públic de Japó, aquesta llei només s'aplicava a les parelles de diferent sexe casades o no. No obstant això, a l'octubre de 2012, el govern japonès va suprimir l'article 23 i, per tant, les parelles del mateix sexe ja no haurien d'estar excloses.

L'informe del Comitè de Drets Humans (Join Civil Society Submission, 2014) afirma que, en realitat, els municipis encara decideixen qui pot llogar habitatges públics en virtut de la modificació de la llei d'Habitatge Públic. I hi ha poques polítiques municipals que permetin a les parelles del mateix sexe presentar-se a aquesta possibilitat. Per tant, en la pràctica les parelles del mateix sexe estant sent excloses del parc públic de l'habitatge.

Segons el document, aquesta situació s'agreuja encara més pel fet que el Japó "no compta amb una àmplia legislació en vigor contra la discriminació". El fet de no promulgar lleis fermes contra la discriminació que incloguin tant l'orientació sexual i la identitat de gènere condueix a "violacions sistemàtiques de l'article 26" sobre igualtat i no discriminació del codi civil (JCSS, 2014; pàg. 3).

El 2002, el Ministeri de Justícia va tirar endavant un projecte de llei de Protecció dels Drets Humans que inclou la no discriminació per orientació sexual, però no la identitat de gènere. La Dieta Nacional no va arribar a aprovar el projecte de llei. A més, el Japó ha d'establir encara, segons aquest informe, una comissió nacional de drets humans que compleixi amb els estàndards dels Principis de París als quals va sumar-se el març de 2013.

Cal recordar en aquest punt que els Principis de París enumeren una sèrie de responsabilitats respecte els drets humans – en diferents aspectes com respecte a la diversitat i a la infància, així com garantir aquelles llibertats, facultats, institucions o reivindicacions relatives als béns bàsics d'una persona pel sol fet de ser-ho – que les

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

nacions han d'acordar respecte si pretenen accedir a les Nacions Unides i determinats dels seus òrgans. La conformitat amb els Principis de París és el requisit fonamental del procés d'acreditació que regula l'accés de les institucions nacionals al Consell de Drets Humans i als altres òrgans de les Nacions Unides.

Tornant al Japó, i en l'àmbit laboral, les parelles del mateix sexe no poden accedir a pensió o a una baixa per la malaltia dels companys, i no tindran dret en cas que en un hospital s'hagi de prendre una decisió relacionada amb l'última voluntat del malalt.

I quant a violència domèstica, existeix la Llei de Prevenció de la Violència conjugal i la protecció de les víctimes que va veure's ampliada el gener del 2014 per cobrir la violència més enllà de la relació conjugal i inclou el matrimoni de facto, la violència entre parelles que estan sortint o que cohabiten. Si bé la llei no parla explícitament de parelles de diferent sexe, el poder judicial ha interpretat la llei de manera que ha exclòs la violència de parella en les relacions del mateix sexe. "Alguns tribunals limiten l'abast d'aquesta llei en raó de l'article 24 de la Constitució Japonesa que estipula que el matrimoni es basa únicament en el consentiment mutu dels membres de la parella, entesos com l'home i la dona" (JCSS, 2014; pàg. 3). Segons l'informe, si bé totes les lleis han de ser interpretades d'una manera que sigui compatible amb la Constitució, això no ha d'impedir que els tribunals apliquin el criteri en contra de la violència en parelles del mateix sexe no casades.

A partir de l'aprofundiment en aquests drets, i respecte l'informe, podem contextualitzar la situació que ha viscut i viu el col·lectiu homosexual, en relació als seus drets com a parella. I quins serien els drets que podrien aconseguir si es generalitzessin les accions puntuals d'alguns municipis en relació l'acceptació de la unió civil. A banda, de la possibilitat d'arribar a encetar un procés que a llarg termini permetés el matrimoni igualitari que com hem vist, i des del punt de vista dels seus detractors, trobaria el seu principal obstacle en l'article 24 de la constitució, la interpretació del qual ja condiciona la interpretació de lleis relacionades amb les parelles com la de violència domèstica.

3.1.2. Subterfugis legals utilitzats per les parelles per aconseguir drets.

La constitució japonesa de 1947 estableix expressament una definició de "matrimoni". Literalment, l'article 24 diu: "El matrimoni es basa únicament en el consentiment mutu de tots dos sexes i serà mantingut per la cooperació mútua i amb la igualtat de drets del

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

marit i la muller com a base” (Tamaki, 2015; pàg.255). Pel que fa a l'elecció del cònjuge, els drets de propietat, l'herència, l'elecció de domicili, el divorci i d'altres assumptes relacionats amb el matrimoni i la família, les lleis són promulgades des del punt de vista de la dignitat individual i la igualtat essencial dels sexes. Tot i que és objecte de controvèrsia si aquest estatut té la intenció de prohibir el matrimoni entre aquells que no siguin un home i una dona, la teoria dominant sosté que el matrimoni per a les parelles del mateix sexe requeriria una modificació de l'article.

El que sí que han estat capaces de fer les parelles del mateix sexe dins del marc actual del sistema jurídic japonès ha estat establir una relació contractual a través d'una acta notarial. L'acta notarial entre parelles del mateix sexe en general estipula que la parella serveix un a l'altre de subrogat, en relació amb assumptes importants, com la gestió de la propietat, les últimes voluntats i decisions mèdiques, que són drets reconeguts que tenen els matrimonis al Codi Civil, així com les unions de fet. Les parelles del mateix sexe també poden crear una relació de parentiu, que els dóna obligacions i dret de família, mitjançant l'adopció. Aquesta pràctica, però, crea desequilibris entre els membres de la parella, ja que el membre més gran adopta el més jove.

Se segueix aquesta estratègia a fi d'obtenir algun tipus de protecció legal de la seva relació però en la pràctica suposa adoptar la parella com a fill. En aquest sentit (Tamaki, 2015; pàg. 259), hi ha dos tipus d'adopció. La simple (o *futsu yo-shi*) i l'adopció especial (*tokubetsu yo-shi*). L'adopció simple, que és la que es fa entre adults, no requereix la intervenció dels tribunals i ha estat majoritària al país fins al moment, que només registra un 1% d'adopcions infantils (o *tokubetsu yo-shi*).

En el cas de l'adopció simple, les dues parts que hi intervenen (l'adoptant i l'adoptat) han de registrar la mateixa a la seva oficina de registre local. Una vegada que aquesta s'ha tancat, i quan es tracta de parelles del mateix sexe, l'adoptant i l'adoptat tenen jurídicament els mateixos drets, també en quant a herència, que els establerts en una relació natural de pare i fill.

El fet, però, que la intenció d'ambdós en formalitzar l'adopció no sigui “formar un vincle de pare - fill” tal i com consta en la llei (Tamaki, 2015; pàg. 259), podria arribar a invalidar el registre, fet que fomentaria que aquestes dues persones no puguin actuar explícita i públicament com a parella. A més, els impossibilitaria arribar a casar-se si mai el matrimoni igualitari s'aprova al país.

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

D'altra banda, des de mitjans de la dècada de 1990, dins de la comunitat gai japonesa, s'ha suggerit que un mètode útil que podria estalviar el perill d'un escàndol (per la naturalesa incestuosa d'una situació en què legalment els individus són reconeguts com a pare/mare i fill/filla) és l'accedir a una escriptura davant de notari. Aquest document notarial esdevé, en aquests casos, un contracte que inclou la transacció de diners, com la venda i compra de béns immobles o pagament del deute (Sugiura, 2011; pàg. 152). Un dels propòsits principals en parelles del mateix sexe per firmar una acta notarial és sobretot estar preparat per eventuais emergències, com la mort o hospitalització d'un company. Principalment, quan la família natural de la parella pot voler interferir (i tenir els drets legals per fer-ho) a l'hora de la presa de decisions. En aquest cas, també seria possible signar un testament.

I no obstant això, i segons la revista LGBT *Niji*, hi ha casos en què un notari públic s'ha negat a facilitar una acta notarial d'aquestes característiques al conèixer la naturalesa real de la situació entre les dues persones (Tamaki, 2015; pàg. 260). D'altra banda, també es tractaria d'una sortida cara que no és sempre a l'abast econòmic de tots.

Totes aquestes mesures alternatives han existit durant anys i permeten a persones del mateix sexe gaudir d'alguns dels drets legals que tindria una parella. Però els obliga a falsejar la realitat i a aparentar un tipus diferent de relació que no tenen, ja que són lleis creades per tipus diferents de circumstàncies. L'adopció, per exemple, podria anul·lar-se pel *Kojo Ryzoku*, que estableix una actitud que es considerada "perjudicial per a la moral pública" (Arai, 2014; pàg. 136). I, com ja he dit, en cas d'aprovar-se algun dia el matrimoni per a parelles del mateix sexe, l'haver recorregut a l'adopció també els impediria prendre aquest camí ja que la unió seria considerada incest.

3.2. Any 2015: Punt d'inflexió?

3.2.1. Shibuya, el districte pioner.

A partir de l'1 d'abril de 2015, l'oficina del districte de Shibuya, al centre de Tòquio, ofereix a les parelles del mateix sexe els certificats d'associació especials, expressats com a equivalents a les unions civils. Mentre que aquestes llicències no són legalment reconegudes com certificats de matrimoni, esdevenen una eina útil en matèria civil, especialment en l'àmbit més local.

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

El consistori de districte de Shibuya ofereix certificats per parelles homosexuals que reconeixen aquestes com a “parelles equivalents al matrimoni”, tot i la controvèrsia al voltant de la definició (Japan Times, 2015; article). Es tracta de certificats que no són legalment vinculants a nivell de tot el país i que, en tot cas, dóna a la parella drets dins de la mateixa municipalitat en la que han signat el document.

La creació d'aquest tipus de document civil en un barri d'una ciutat queda molt lluny del que seria l'acceptació del matrimoni homosexual o una llei nacional sobre parelles de fet, però demostra que la diversitat és també present en un país sovint presentat com monolític i conservador (Bullock, 2016, pàg.10). El certificat en qüestió que pot obtenir-se a Shibuya té poca força legal encara que l'acompanya la voluntat municipal d'acceptar el document per realitzar diversos tràmits, així com acceptar aplicacions conjuntes per accedir al lloguer d'un habitatge municipal. Bàsicament l'ordenança de Shibuya ha estat, en part, dissenyada per solucionar un problema que ha afectat de ple i durant anys les parelles homosexuals: els propietaris que es neguen a llogar-los apartaments.

Per llei l'ajuntament del districte continuarà sense poder obligar a realitzar aquests lloguers, no fora de les empreses municipals (Sanders, 2015; pàg. 127-145). Però sí posarà en una situació incòmoda aquells negocis que no acceptin aquests acords de convivència entre dues persones homosexuals i contravinguin l'ordenança, així com la petició expressa de Shibuya a les empreses privades per a què acceptin aquests certificats a tots els efectes a l'hora d'acceptar els drets de la parella que l'ha signat. D'altra banda, l'ordenança de Shibuya demana a les escoles de la zona que incloguin al seu currículum una major conscienciació de les minories sexuals.

El document també permetrà participar en visites pensades només per a familiars quan un membre de la parella estigui ingressat. Però aquest dret quedarà limitat estrictament als centres de proximitat als quals aquest districte ha demanat que donin per bo i acceptin el nou certificat (NHK, 2015; article).

L'efecte més gran és, per tant, polític. La mesura ha sigut acollida amb satisfacció per les organitzacions defensores dels drets dels homosexuals i polítics implicats en aquesta causa, que el veuen com el primer pas cap a la equiparació, al mateix temps que demanen cautela per veure quin és el seu recorregut legal (Agència Kyodo, 2015; article). Després de Shibuya s'hi han sumat nous municipis fins a ser-ne cinc (Shibuya,

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Setagaya, Iga, Takarazuka i Naha) de gairebé un miler de pobles al llarg i ample del país. Per tant, podríem pensar que l'evidència indica que no suposi plantejar-se un canvi sistema en el sistema legal japonès.

Cal dir que en països com Alemanya o Suïssa, el reconeixement legal de les parelles homosexuals va tenir lloc primer a nivell local i després es va estendre a l'àmbit nacional, segons destaca el professor de Dret de la Universitat Sangyo de Kioto, Yasuhito Watanabe (Agència Kyodo, 2015; article). “Podríem veure un moviment semblant a Japó”, senyala aquest jurista especialista en Dret Civil i Familiar, en aquestes declaracions a l'agència Kyodo. Fet que donaria força a la idea que si aquest tipus de certificat aconsegueix arribar a més districtes o barris de Tòquio, augmentaria la potencialitat d'un major ‘efecte contagi’ a d'altres indrets del país i potser situaria la discussió, almenys pel que fa l'unió civil si bé no el matrimoni, en l'àmbit parlamentari d'una manera molt més àmplia.

De moment els polítics de signe conservador s'han oposat al reconeixement legal d'aquest tipus de parelles, i aposten perquè els enllaços entre homosexuals se'ls atorguin estatus completament diferent al matrimoni. En qualsevol cas, la iniciativa de Shibuya – que han seguit un grapat d'altres municipis i un segon districte de la capital – ha alimentat el debat en la societat nipona, on una part majoritària de la població, encara està en contra del matrimoni entre homosexuals i encara mostra una opinió negativa sobre aquest col·lectiu i les possibilitats d'una unió d'aquest tipus.

Recordem, malgrat tot, que un estudi del Centre d'Opinió Pública de Japó del que es fa ressò el mateix article de Kyodo de 2015 indica que: El 52% dels japonesos rebutja legalitzar les unions entre persones del mateix sexe. Mentre que el 62% diu “no estar còmode” davant l'homosexualitat.

3.2.2. Cinc municipis accepten o acceptaran les unions civils homosexuals.

Setagaya, que també és districte de Tòquio, va convertir-se poc després de Shibuya en el segon govern local del país a introduir el sistema de certificats el passat novembre. Des de llavors, han rebut els papers que aquests expedeixen, almenys fins a 16 parelles del mateix sexe. I Iga, a la prefectura de Mie i la ciutat de Takarazuka, a la prefectura de Hyogo, han estat les següents a afegir-se a la llista. Al juliol ho farà Naha.

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

La ciutat d'Iga a la prefectura de Mie tenia previst permetre-ho d'immediat aquesta primavera del 2016, després que al 2015 ja ho fessin els dos districtes de la capital esmentats amb anterioritat. El reconeixement a les parelles del mateix sexe sota el paraigües de la unió civil d'Iga fou enunciat en un principi pel mes d'abril. Situada a la regió de Kansai, al Japó, a l'illa de Honshu, el municipi ha començat ja a emetre certificats.

I encara que Japó no reconeix el matrimoni entre persones del mateix sexe, la ciutat diu que planeja concedir els mateixos drets a les parelles del mateix sexe, als hospitals i apartaments administrats pel govern municipal. El govern local d'Iga també treballarà perquè es reconeguin els drets d'aquestes parelles a les empreses privades, com les agències immobiliàries. El seu alcalde Sakae Okamoto, estima així que al voltant de 6.000 persones de 95.000 s'engloben dins el col·lectiu. "És el nostre paper per crear una societat en la qual les minories sexuals poden viure amb orgull," ha dit LGTB (Japan Times, 2016; article).

Takarazuka és la ciutat que s'ha afegit a la llista de les unions civils al juny, mes en què ha iniciat l'emissió de certificats per a parelles del mateix sexe. Per Naha, a Okinawa, el moment indicat serà previsiblement el 17 de juliol, amb els detalls encara pendents de conèixer-se.

El govern de Takarazuka ofereix aquests certificats a parelles amb membres majors de 20 anys i no demana que les dues persones estiguin empadronades al seu municipi, és suficient que ho estigui un dels membres. En un futur pròxim, el consistori ha promès revisar l'ordenança municipal per permetre que aquestes parelles puguin accedir a pisos de titularitat pública. La resta de municipis amb aquests certificats ja ho han permès. La raó per la qual abans aquestes persones no podien accedir juntes a un d'aquests apartaments és simple ja que d'acord a la regulació japonesa legalment no són membres d'una mateixa família.

El certificat els permetrà accedir-hi a partir d'ara, encara que només dins de la municipalitat de Takarazuka – Shibuya, Iga o Setagaya respectivament. Tots aquests municipis han creat, a més dels certificats d'unio civil, iniciatives paral·leles per combatre la discriminació per orientació sexual, des de demanar major consciència als centres escolars a la línia telefònica que ha posat en marxa Takarazuka, els dimecres de 2 a 6 de la tarda, per resoldre dubtes o trobar una veu experta.

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Malgrat el pes d'aquests passos, sobretot per donar visibilitat pública a la qüestió – en un país en què aquesta reivindicació no ha arribat encara mai a primera plana mediàtica i política – Japó té 896 municipis i, no obstant, només tres ciutats i dos districtes dels 23 que té la capital han mogut fitxa. El pas aconseguit per aquests nuclis de població, a més, cal recordar que encara és desigual:

Mentre que Iga i Shibuya sí han demanat a les empreses privades que reconeixin les parelles homosexuals, Takarazuka i Setagaya no ho han fet. Deixen aquesta decisió a les pròpies empreses, per bé que tampoc Iga i Shibuya poden obligar-les a prendre cap decisió més enllà d'aconsellar, ni poden actuar legalment en cas que contravinguin la seva petició.

Al país, almenys fins ara, només el gegant Panasonic s'ha compromès a reconèixer aquestes unions civils i els seus drets laborals. Un cas que ha aconseguit ressonar com un pas sense precedents. Però que és un entre molts que encara no s'han donat, i que és una iniciativa que tampoc ha quedat ben definida, precisament per la manca de formes amb les que demostrar una unió del mateix sexe, més enllà dels pocs casos concrets en què s'està permetent o es permetrà aquest registre. Sense una regulació nacional al respecte, els resultats d'aquestes iniciatives continuaran tenint resultats irregulars.

Els certificats que hores d'ara poden obtenir-se en aquests pocs municipis no són – de fet – legalment vinculants, no fora de l'àmbit públic estrictament local. Els governs d'aquests consistoris poden – com han fet Iga i Shibuya – sol·licitar a les empreses privades que reconeixin les parelles que es troben en possessió d'aquest document però, com deia, no tenen una llei estatal a favor que els permeti obligar a aquestes empreses privades a respectar-ho. I en el cas de les dues municipalitats que són districte de Tòquio, Shibuya i Setagaya, ni tan sols una de municipal generalitzada, que sí tindria potencialitat per arribar a ser significativa.

La decisió de Panasonic – que estudiaré al següent punt d'aquest treball – crea d'altra banda un precedent que pot servir per combatre futures reticències en empreses a les quals es demani respectar aquests certificats o bé simplement tractar amb igualtat parelles de d'igual i diferent orientació sexual. Mentrestant, però, és a les entitats municipals en les localitats en què s'ha començat a emetre els certificats on les parelles homosexuals poden començar a beneficiar-se de drets que depenguin exclusivament del corresponent ens públic local.

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Ha estat així l'any 2015 un punt d'inflexió en quant a un procés que pugui arribar a superar les polítiques municipals i arribar a les estatals? El que sembla clar és que el pas donat per Shibuya i Setagaya al 2015 s'ha estès a tres municipis més al llarg del 2016, una xifra potser irrisòria però que ha fet ni més ni menys que el mateix primer ministre japonès s'hagués de pronunciar sobre la qüestió, encara que fos per descartar que aquest tipus d'unió arribi a discutir-se a les cambres de decisió estatal. I que per tant fa mantenir l'optimisme respecte a un augment del debat si hi ha un augment dels nuclis municipals que fan un pas endavant.

El primer ministre, Shinzo Abe, es troba entre els que han assenyalat que la constitució del Japó descriu el matrimoni com "basant-se únicament en el consentiment mutu de tots dos sexes" (The Guardian, 2015; article). La constitució actual, va dir Abe coincidint amb la decisió de Shibuya, "no preveu el matrimoni entre persones del mateix sexe". Seguint a les declaracions d'Abe, el govern de Shibuya va voler recalcar – això sí – que els certificats que posaven en marxa eren “totalment diferents al matrimoni convencional” (The Guardian, 2015; article).

El cas és que aquesta és una qüestió que els periodistes van traslladar-li a Abe expressament en relació al procés obert al 2015 per aquest districte de Tòquio i que, de no ser encara que tímidament una qüestió d'actualitat a Japó, no li haurien fet.

3.2.3. Panasonic.

La decisió de Panasonic d'atorgar, entre els seus empleats, els mateixos drets a parelles del mateix sexe suposa també un suport destacat a les reivindicacions dels drets dels homosexuals nipons i se suma a les iniciatives ja esmentades d'algunes administracions locals, que emeten certificats d'unions civils entre persones del mateix sexe.

Panasonic permet als empleats aparellats en unions civils homosexuals gaudir dels mateixos drets que els de les parelles heterosexuales: tenir dret a baixa per malaltia o mort del company i rebre compensació econòmica al respecte. Concedeix també ajuts econòmics als que contreguin aquest tipus d'unió, com ho fa amb els matrimonis de diferent sexe per cobrir les despeses de l'enllaç (Japan Times, 2016, article).

L'empresa modificarà els conceptes de matrimoni i cònjuge, per incloure les parelles del mateix sexe als reglaments laborals, i adaptarà el codi de conducta per als empleats per combatre la discriminació per motius sexuals. Ho farà després de la petició d'una

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

persona anònima. Es desconeix el seu nom, sexe i responsabilitat laboral, però la seva consulta a l'empresa on treballa ha obert la porta a que les parelles gais vegin reconeguts els seus drets socials. “Som una empresa global i ja hem tingut casos així als USA i a Europa, on els treballadors homosexuals són tractats sense discriminació”, ha dit la portaveu de Panasonic, Yayoi Watanabe a la NDTV (Japan Times, 2016, article).

La iniciativa ha topat, tot i això, amb un problema burocràtic amb el que previsiblement es trobarien altres empreses que pensessin emprendre aquest camí: El de definir el tipus de documentació que requerirà per reconèixer les unions del mateix sexe.

Per tot això l'empresa ja ha anunciat canvis en la seva normativa interna. Ha modificat els conceptes de matrimoni i cònjuge del seu reglament, per incloure-hi a les parelles del mateix sexe, i adaptarà el codi de conducta per els seus treballadors, per combatre la discriminació per motius sexuals. La seva iniciativa s'ha trobat amb un problema burocràtic que encara no ha resolt, però.

El de definir el tipus de documentació que requeriran els empleats per demostrar les unions del mateix sexe. Un escull complicat ja que, com hem vist, a Japó hi ha molt poques administracions locals que ara mateix emetin certificats que reconeixin aquest tipus d'unions.

Experts com McLelland, amb diversos llibres sobre la matèria, qualifica la iniciativa del gegant de l'electrònica de consum japonesa com un recolzament al reconeixement dels drets dels homosexuals al país i confien que, pel pes econòmic de Panasonic, altres companyies podrien seguir el seu exemple.” A partir d'ara podem esperar que es produeixi un efecte domino entre nombroses companyies japoneses” ha senyalat Ayumu Yasutomi, professor d'ecologia social de la universitat de Tokio, al diari The Mainichi de la capital japonesa (The Mainichi, 2016; article).

De fet l'última setmana d'aquest mes de juny d'altres companyies, com IBM, Sony, Dentsu i Dai-ichi Assegurances, han mostrat ja després de Panasonic la seva voluntat de emmotllar els seus estàndards i les regulacions d'empresa als drets dels treballadors LGBT. Entre d'altres, volen permetre el temps festiu per malaltia de la parella o lluna de mel, així com establir d'altres directius que igualin els drets d'aquests treballadors a les parelles heterosexuales i arranjar les instal·lacions per a què alguns espais com banys i vestidors siguin de gènere neutre (Toda i Edo, 2016; article).

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Uns passos que possiblement no siguin només per la pròpia voluntat de la companyia o, en el cas de les companyies d'origen occidental, per adaptar les directrius que apliquen a Estats Units i Europa al Japó. Sinó també per una qüestió d'imatge. Quan Nintendo va ser àmpliament criticat per no permetre que els personatges del mateix sexe d'un dels deus dels jocs es casessin, l'aspecte va acabar modificant-se.

Les empreses que ara volen seguir els passos de Panasonic han expressat la seva intenció públicament, però encara hi ha feina per fer, fins i tot dins d'aquestes empreses: "La comprensió cap a les persones LGBT encara no està generalitzada dins de la companyia", va dir un executiu d'una d'aquestes empreses, un encarregat de la sensibilització de les minories sexuals que no va desvetllar de quina de les fàbriques o marques parlava (Toda i Edo, 2016; article).

3.3. El sistema legal.

3.3.1. L'article 24 de la constitució japonesa.

El matrimoni entre persones del mateix sexe no és realment al radar públic japonès. El debat a l'opinió pública, d'una banda i l'altra, és més aviat tebi. I sense cap conflicte encès sobre la moralitat de l'homosexualitat o la santedat del matrimoni com a institució, la interpretació d'aquest punt de la constitució es converteix en el lloc on majorment miren detractors i defensors de la qüestió.

L'article 24 de la Constitució japonesa estableix que "el matrimoni es basa únicament en el consentiment mutu de tots dos sexes i que serà mantingut per la cooperació mútua amb la igualtat de drets dels cònjuges com a base" i que "pel que fa a l'elecció del cònjuge, els drets de propietat, l'herència, l'elecció de domicili, el divorci i altres assumptes relacionats amb el matrimoni i la família, les lleis són promulgades des del punt de vista de la dignitat individual i la igualtat essencial dels sexes".

Com a resultat, els articles 731-737 del Codi Civil japonès (Tamaki, 2015; pàg. 257 - 263) restringeixen el matrimoni a les unions de diferent sexe. Les parelles del mateix sexe no són capaços de casar-se i no poden accedir fàcilment a drets que equivaldrien als d'una parella de fet.

Però, com especulava al principi d'aquest treball i en especial a la introducció del punt 4.1. de desenvolupament de la qüestió i anàlisi, és l'article 24 obert a interpretació?

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

En aquest sentit, com deia, la qüestió ha arribat al debat parlamentari. I el primer ministre Shinzo Abe del Partit Liberal Demòcrata (PLD), que ha lluitat per alterar la constitució del Japó en matèria de seguretat, està molt menys disposats a canviar-la quan es tracta de matrimonis del mateix sexe. Segons el conservador Abe, “canviar la constitució per permetre el matrimoni homosexual requeriria d’una consideració extremadament prudent” ja que assegura que la constitució actual "no preveu el matrimoni entre persones del mateix sexe" (Sharp, 2015; article).

Una lectura de la que, per exemple, discrepa Mari Miura, professor de gènere i política a la Universitat de Sophia de Tòquio: “la constitució no descarta el matrimoni del mateix sexe, de manera que una interpretació pot ser fet de que és constitucional" (Sharp, 2015; article).

Curiosament l’article 24 de la constitució japonesa és, a més, l’únic posicionament d’aquesta respecte la família i va ser objecte de controvèrsia poc després de la seva redacció, però per una qüestió diferent. Quan diu que “els drets de propietat, l’herència, l’elecció de domicili, el divorci i altres assumptes relacionats amb el matrimoni i la família, les lleis són promulgades des del punt de vista de la dignitat individual i la igualtat essencial dels sexes”, aquest és un extrem que era contrari al codi civil japonès de 1898 que basava les relacions familiars en la jerarquia de la família o *ie*-家.

Si ara es volgués canviar la constitució, caldria un llarg i complex del procés, que requeriria de diversos anys i de l’aprovació de dos terços parlamentaris, prèvia celebració d’un referèndum. Però com comentava en aquest punt, quant a Abe, també és cert que Japó ja ha reinterpretat en els últims anys un dels punts de la seva constitució: una sèrie de condicions que li permeten defensar els seus socis i la capacitat per a defensar-se militarment de ser necessari, una possibilitat fins ara limitada per l’article 9, que impedeix al país l’ús de la força per resoldre conflictes internacionals.

Una interpretació més lliure de l’article del casament o la seva modificació no hauria, per tant, de ser impossible.

3.3.2. Debat jurídic

Cal analitzar, després d’haver descrit l’article 24 de la constitució i haver presentat unes primeres pinzellades sobre la seva (o no) immutabilitat, com es viuen – a més – els

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

tímids passos cap a la no-discriminació a dins el país i com s'avança cap a una adequada visibilitat.

Ja que en comparació amb la història legal occidental de LGBT, la situació japonesa s'ha caracteritzat majorment –i tot i que a l'inici del període de modernització va haver-hi lleis que restringien el comportament homosexual al Japó i la sodomia anal va ser restringida per llei de 1872 a 1877 – per la pràctica inexistència de lleis que penalitzessin l'homosexualitat, sobretot més enllà d'un primer període de contacte amb la moral Occidental en què de sobte el país absorbeix idees que, a diferència dels països europeus i Estats Units, no tenen una explicació religiosa al país. Al Japó, de fet, la qüestió s'ha majorment ignorat. El que ha acabat implicant que, mentre que durant la primera part del segle XX, les lleis penals contra la homosexualitat, fossin presents a un gran nombre de països Occidentals, a l'arxipèlag nipó no existissin.

Si bé, i per contra, tampoc han existit lleis que combatessin la discriminació i la majoria de lleis funcionen sobre l'assumpció de referir-se a subjectes heterosexuales, des de normes com el Koseki – el sistema de registre familiar japonès – a aquelles referides a la violència fora i dins la parella i a casos extrems com la violació – la definició legal de la qual s'ha mantingut des de 1907 (Shiraishi, 2006, pàg. 242), es limita a la penetració vaginal sense consentiment i exclou tant a homes com a sexe oral i anal [per bé que aquest fet pugui semblar-nos especialment punyent, cal dir que aquests dos tipus de penetració no-vaginal han estat incloses en la definició de violació de la Gran Bretanya només des de 2003 (UK Sexual Offences Act 2003, capítol 42)].

En tot cas, al Japó, en cas de violència sexual o de gènere, l'heteronormativitat de les lleis impossibilita encara a la víctima homosexual l'accés a serveis de suport.

El Japó avui en dia encara “no té una legislació específica relativa a la no discriminació, no hi ha un mecanisme intern per a la protecció i promoció dels drets humans al Japó fins ara” (Hiroyuki, 2006; pàg. 17). No hi ha lleis que legislin ja sigui a favor o en contra de les minories sexuals; en altres paraules, “la llei japonesa simplement ha ignorat qüestions de les minories sexuals, tot i que en grans trets no ha tipificat explícitament el comportament homosexual” (Hiroyuki, 2006; pàg. 17). No hi ha, per així dir-ho, una llei relativa a la discriminació a excepció d'aquelles de caràcter molt ampli que disposa la Constitució. En aquest sentit, l'article 14 prohibeix la discriminació basada en la "raça, credo, sexe, condició social o origen familiar".

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Aquesta disposició ha estat interpretada per incloure alguns altres motius; però fins al moment no hi ha hagut cap discussió sobre la inclusió de l'orientació sexual o identitat de gènere que hi estigui relacionat. I han estat algunes ordenances locals les que, l'última dècada, han adoptat mesures referides als drets humans de les minories sexuals.

El silenci legal al respecte ha afavorit precisament que la discriminació es mantingués latent a la societat. La dècada de 1990 es coneix de vegades com *gei būmu* del Japó (boom gai) a causa d'una explosió de la literatura *queer* i de pel·lícules, així com l'augment de la cobertura de temes estranys en els mitjans convencionals i també coincideix amb denúncies importants de discriminació sobre les quals van alertar els mateixos col·lectius LGBT (Summerhawk 1998; pàg. 50-87).

La primera victòria en un cas relatiu a les minories sexuals va ser el cas de l'Alberg Juvenil Fuchū de 1997. Aquest cas es refereix a l'exclusió del grup de gais i lesbianes d'un alberg juvenil dirigit pel govern. La Junta Metropolitana d'Educació de Tòquio, que gestionava l'alberg juvenil, va argumentar que permetre grups LGBT a utilitzar la instal·lació anava en contra de la seva política. I la Junta de l'alberg va afirmar explícitament que no era apropiat per a gais o lesbianes romandre a la mateixa habitació, ja que se senten atrets sexualment per persones del mateix sexe, i la seva presència trencava la política de l'alberg de no permetre habitacions mixtes per, segons van dir des de l'alberg, promoure un ambient sa pels joves. La cort del districte de Tòquio va considerar que l'acció de l'alberg era il·legal i discriminatòria. Però la multa de compensació va ser considerablement reduïda després del judici (Summerhawk 1998; pàg. 50-87).

Segons la història completa difosa pel mateix col·lectiu afectat, un grup format per persones LGBT anomenat OCCUR, el grup hauria estat admès en un principi a l'alberg, i hauria estat en una segona petició quan se'ls hauria denegat l'accés i ús de les instal·lacions (McLelland, 2000; pàg 36-37).

En la primera estada, joves d'aquest grup haurien explicitat la seva orientació sexual a diversos membres d'altres grups de joves que hi estaven allotjats, i que haurien reaccionat assetjant verbalment el grup de persones LGBT. "El grup de joves d'OCCUR hauria llavors presentat una reclamació al manager de l'alberg públic, que hauria ignorat la queixa i, més tard, els hauria denegat una segona reserva" (McLelland, 2000; pàg. 36-37). Un fet que, durant el judici, hauria creat la idea "també defensada per determinats

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

membres d'OCCUR” que “alguns dels seus joves no haurien d’haver explicitat obertament la seva sexualitat” (McLelland, 2000; pàg.37).

Un cop a tribunals i malgrat la total absència de lleis en contra de la discriminació per raó de l’orientació sexual – però – el jutge va donar la raó als joves d'OCCUR i hauria rebutjat la idea que “deixar els homosexuals utilitzar l’alberg tenia un efecte negatiu en la gent jove”, tal i com va defensar al judici el govern local de Fuchū.

Malgrat la reducció posterior de la multa establerta, el col·lectiu LGBT considera aquesta la primera victòria contra la discriminació. I el cas ha estat recollit a diversos llibres dedicats a temàtica LGBT (Summerhawk 1998; pàg. pàg. 50-87, McLelland 2000; pàg. 36-37, Pinkerton and Abramson 1997; pàg. 67-85, Sanders 2015; pàg. 127-145 i Hiroyuki, 2006; pag.18).

“A la llum de l’atenció dels mitjans donada a les problemàtiques *queer* a partir de la dècada de 1990, no és sorprenent veure un cert augment dels índexs d’aprovació pública de l’homosexualitat durant aquest mateix període” (Sanders, 2015; pàg. 127-145). Amb el canvi de segle, per exemple, hi va haver diversos polítics electes els que s’han identificat dins el col·lectiu LGBT: “Aya Kamikawa al districte de Setagaya, al 2003; Kanako Otsuji, el 2005 a l’Assemblea de la Prefectura d’Osaka; i Taiga Ishikawa a Toshima, el 2011” (Sanders, 2015; pàg.128). També van succeir diversos intents per a què el Japó aprovés una llei antidiscriminació específicament basada en l’orientació sexual. Una proposta del Ministeri de Justícia del 2002 que, malgrat tot, “va tombar-se a la Cambra Baixa el 2002, 2003 i 2005” (Sanders 2015; pàg. 130).

Com veurem al punt 4.3.3., la major part del debat jurídic relatiu a les minories sexuals que ha tingut lloc als països occidentals té un fons històric comú. Pel que fa en matèria del matrimoni la història ha seguit tres etapes: (1) la despenalització, (2) les lleis contra la discriminació, i (3) la legislació de la parella.

Al Japó, l’acceptació del col·lectiu ha evolucionat amb els anys, els últims temps el país nipó ha fet determinats passos al respecte que cal tenir molt en compte i que poden permetre cert optimisme vers el futur. Però el cert és que, malgrat que de nou les institucions locals han agafat les regnes a l’hora d’acceptar unions civils d’aquestes característiques – i si entenguéssim que al final seguirà el mateix procés que d’altres països industrialitzats – al Japó encara li faltaria entrar àmpliament al punt 2 d’aquesta

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

suposada escala, la de legislar explícitament en contra de la discriminació d'aquestes persones.

Personalment penso que no podem oblidar tots els obstacles que encara hi ha, no només pendent de superar sinó de començar a afrontar, però tampoc el context. És aplicable el procés occidental amb les nostres expectatives vers el que passi a l'arxipèlag japonès? Cal analitzar diversos aspectes com a context per poder-ne tenir una visió més àmplia: des de l'absència d'un moviment de reivindicació definit als anys 60 i 70, quan aquests moviments van viure's, per exemple als Estats Units, i la manca d'una opressió activa per llei; a les característiques de la pròpia constitució i la importància del matrimoni en la configuració de l'estatus i posició social al Japó i com a institució gairebé codificada al país.

Entre d'altres, en l'actualitat al Japó existeix la controvèrsia sobre si l'estructura lingüística amb què es defineix el matrimoni a la constitució podria estar oberta a noves interpretacions, i hem de tenir en compte també la barrera del llenguatge que pot separar la versió original (més ambigua) que una traducció feta a través de la pròpia interpretació del significat de l'article en aquest sentit.

Per això, podria seguir viva la discussió sobre si aquest article té la intenció de prohibir el matrimoni entre aquells que no siguin un home i una dona. La teoria dominant sosté, això sí, que el matrimoni per a les parelles del mateix sexe requeriria una modificació de l'article.

El debat jurídic que volta a l'entorn de l'article 24 de la Constitució japonesa, entén majorment que aquest s'ocupa de manera explícita del consentiment i la igualtat en el matrimoni. El matrimoni es basa únicament en el consentiment mutu de tots dos sexes i ha de ser mantingut amb la cooperació mútua i la igualtat de drets dels cònjuges com a base. Però fins i tot en aquest punt sembla haver-hi diferents maneres de realitzar la traducció, mentre que algunes d'aquestes traduccions parlen de "drets dels cònjuges" d'altres ho tradueixen més directament com "drets de l'espòs i la muller" (Shigenori, 2011; pàg. 176 - 200).

Pel que fa a l'elecció del cònjuge, els drets de propietat, l'herència, l'elecció de domicili, el divorci i d'altres assumptes relacionats amb el matrimoni i la família, les altres lleis són promulgades des del punt de vista de la dignitat individual i la igualtat essencial

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

dels sexes. La interpretació popular no es qüestiona. Però si discutíssim els termes traduïts en profunditat, hi ha qui assegura que el terme *ryousei* que s'hi emprà es tradueix com "tots dos sexes", i que no implica estrictament l'home i la dona. Sent, de fet, molt més ambigua del que es pressuposa.

3.3.3. Comparativa amb marcs legals de països que han arribat al matrimoni igualitari: Holanda com a model i Espanya i la seva constitució.

Holanda va ser el primer país del món en acceptar el matrimoni del mateix sexe. Té sistema parlamentari de gabinet i dues càmeres, un sistema amb semblances al Japó i també a Anglaterra – que també ha acceptat el matrimoni igualitari fa escassos tres anys.

En el cas holandès – si ens centrem en aquest tot i que també ha passat així a una majoria de països europeus amb aquests drets – va seguir-se estrictament els diferents passos que proposa el professor Kees Waaldijk (Kees, 2000; pàg.62-88): 1) La fi de la criminalització de l'homosexualitat amb l'anul·lació de les lleis de sodomia, 2) l'assoliment de lleis contra la discriminació i 3) la culminació en una eventual legalització del matrimoni igualitari.

Al Japó, d'entrada aquests passos ja no podrien seguir-se acuradament, pel fet que – exceptuant un període concret de l'època Meiji en què els condemnats eren sotmesos a 90 dies de treballs forçats – al país no s'han criminalitzat per llei aquests comportaments sexuals (Maekawa, 2011, pàg. 28). El primer pas, per tant, no seria en cap cas la causa que portés al segon; encara que – en aquest sentit – ha quedat evidenciada la dificultat del país i les múltiples negatives parlamentàries per assumir lleis concretes contra la discriminació per orientació sexual.

L'esperar que el Japó seguís aquests passos de manera literal comportaria, a més, assumir en menor o major mesura que el 'model occidental' ha de guiar la resta.

I aquesta és una premissa que no només genera rebuig en certs sectors del col·lectiu LGBT sinó que, a l'hora de permetre avaluar quines possibilitats reals hi ha al país de fer el pas cap al matrimoni homosexual, deixa fora d'altres qüestions que també han tingut pes a d'altres països. Sobretot a l'hora d'avançar cap a una major tolerància i, finalment, cap al reconeixement del matrimoni igualitari. "Per exemple, el que es podria considerar també un punt d'inflexió, com el creixement de l'interès acadèmic per la

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

sexologia i les orientacions sexuals i de gènere, al Japó va produir-se de forma contemporània amb EUA i Europa” (McLelland 2005; pàg. 133).

“Als 70, el Japó va començar a desenvolupar al mateix temps que a Occident l’anomenada ‘homosexualitat moderna’, que comportà la separació de sexe i gènere, permetent a molts identificar-se com a ‘homosexuals’ sense rebutjar les hipòtesis convencionals sobre masculinitat o feminitat” (Altman, 1996; pàg.82). I en aquesta època també es començà a fer èmfasi en la part emocional tant com en la sexual de les relacions LGBT, i es van desenvolupar publicacions expressos dedicades a aquest col·lectiu que van permetre l’existència latent – per bé que no a primera plana – d’una “cultura *queer*” (McLelland, 2005; pàg. 170). La publicació *Barazoku*, estrenada el 1971, va ser la primera revista japonesa que va encarnar una cultura masculina identificada com homosexual.

No podem oblidar que l’aplicació directe del paradigma de Kees Waaldijk sense matisos “implicaria falsament la idea” que la història LGBT al Japó es troba d’alguna manera un pas per darrere d’Europa i Estats Units quan el que cal tenir en compte és que partim de diferents contextos (McLelland, 2005; pàg. 152). Però sense negar per absolut determinats punts de contacte en un món cada vegada més globalitzat.

D’aquesta manera, no podem defugir l’almenys intentar comparar diferents processos legals de reforma dels drets homosexuals. I, en aquest cas, a Occident trobem també – a l’hora d’assolir l’últim pas – molts més punts d’influència que una simple relació causa - efecte entre els tres graons del paradigma de Waaldijk.

A Holanda, per establir un sistema d’unió registrada, va haver-hi poderosos moviments de grups del poder legislatiu i activistes que van donar suport al reconeixement de les relacions del mateix sexe. “Un moviment que va ser essencial” (Arai, 2014; pàg. 150). Les organitzacions intergovernamentals van jugar, doncs, un paper de pressió als governs per arribar a adoptar el matrimoni del mateix sexe.

En aconseguir el matrimoni homosexual, a Holanda, les unions civils ja tenien però conferits tots els drets dels matrimonis civils. “Una reforma de la legislació civil els permetia acollir nens des de 1979” (Calvo 2006; pàg. 23-45). A Espanya – amb una menor acceptació de la qüestió a nivell social – havien estat les comunitats autònomes

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

les que des de 1998 havien començat a desenvolupar lleis relatives als drets de les parelles de fet.

Ara mateix la legalització immediata del matrimoni del mateix sexe sembla poc probable al Japó amb un govern conservador gens inclinat a reconèixer cap dret legal a aquest tipus de parelles (Arai, 2014; pàg. 150). No obstant això, cal dir que el debat realista se situa en si és possible la implantació a tot el país d'una unió civil, que sigui l'equivalent Estatal als certificats que determinats municipis han començat a expedir l'últim any, i que doni solucions per problemàtiques diàries, com el fer visites hospitalàries a la parella, anar a viure junts, heretar o accedir als beneficis d'una assegurança de vida. I el cert és que mentre que aquesta qüestió s'ha mantingut lluny dels focus dels mitjans de massa fins recentment, el pas de Shibuya ja va portar a Abe a pronunciar-se – encara que negativament – al respecte. Un exemple que – d'augmentar els casos municipals que expedissin els certificats de parella o el pes poblacional d'aquestes localitats – també podria augmentar la pressió dels polítics de l'Estat per tenir un discurs sobre aquesta temàtica.

Segons Yuki Arai i el seu text *'Is Japan ready to legalize same-sex marriage?'* els gais i lesbianes de la societat japonesa hauran d'apostar, per tant, per activitats de pressió i l'ús eficient dels mitjans de comunicació social per aconseguir suport de manera proactiva. Aquest mateix autor reflexiona que, de vegades, és la legislació la que pot canviar la societat. Per exemple, a Japó, el 2003, va aprovar-se la Llei de Casos Especials, en virtut del qual les persones amb trastorn d'identitat de gènere se'ls va permetre canviar de sexe mitjançant el compliment de diferents requisits. “La majoria de la gent ni tan sols sabia res del trastorn, però la llei era una pista ràpida que de cop havia obert pas” (Arai, 2014; pàg. 152). El que ens porta a plantejar si un cas així seria possible respecte el matrimoni igualitari, pel qual ja hem vist que la constitució i el seu article 24 es presenta com a escull.

La llei, a través de la regulació legislativa i administrativa, s'adapta a les noves condicions socials i idees. Però l'intent de canvi social a través de la llei no és només un tret del món modern. Molts autors han considerat la llei com un mitjà necessari i eficient per induir el canvi. “Lleis socials, de protecció del medi ambient, d'utilització de l'energia o les relacions racials han estat puntals per establir importants canvis, no només al segle XXI. La llei interactua amb la societat. Per exemple, el canvi social a

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

través de la mateixa va ser important pel final de la segregació racial dels EUA a meitat del segle XX i a la Xina la llei del fill únic ha emmotllat el creixement poblacional per bé que no ha estat exempta de problemes i debat” (Vago, 2009; pàg. 311).

Per Tetsundo Iwakuni, autor de *Laws May Change but Japanese Society Does Not* (1998): “Japó no és Estats Units. Aquí, les lleis no poden aparèixer per canviar la societat durant la nit. Però és perquè les lleis als Estats Units reflecteixen els desitjos dels grups socials de gran abast. Encara que no sigui evident, les actituds i costums ja han començat a canviar abans de les lleis o reflecteixen desitjos de grans grups socials. Això no pot ser així si no hi ha una corrent favorable a la llei, qualsevol llei, dins la societat japonesa” (Iwakuni, 1998; pàg. 7). Tetsundo Iwakuni se centra en realitat en les lleis de desregularització del mercat empresarial i la profunda dificultat d’empreses estrangeres per entrar al mercat nacional, però no deixa de fer referència a la necessitat que un assumpte generi cert interès dins corrents polítics o socials del país abans de convertir-se en llei.

La possibilitat de salvar l’escull de l’article 24 de la constitució, per plantejar-se algun dia el casament entre parelles del mateix sexe al Japó, ara mateix no compta amb prou suport ni té prou ressò social. És interessant, però, estudiar en quines circumstàncies podria aparèixer a l’agenda dels grups polítics. Sobretot si una nova interpretació de l’article 24 de la constitució acaba estant en mans de la voluntat política i, per tant, del poder legislatiu.

Per exemple, a Espanya en la culminació d’un procés semblant va entrar precisament en controvèrsia la constitució.

L’article 32 (Tobella, 2011; pàg. 26) de la mateixa disposa: “*L’home i la dona tenen dret a contreure matrimoni amb plena igualtat jurídica. La llei regularà les formes de matrimoni, l’edat i capacitat per a contreure’l, els drets i deures dels cònjuges, les causes de separació i dissolució i els seus efectes*”.

Així, per poder aprovar el matrimoni gai, el que es va fer en aquest cas va ser modificar l’article 44 del codi civil; acceptant l’accepció de cònjuge com a persona casada amb una altra persona, independentment del seu sexe.

Al final, més enllà del marc legal i entenent que aquest pot estar subjecte a canvis sempre que sigui la voluntat del poder legislatiu, cal preguntar-se si el Japó tindrà èxit

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

en el compliment d'almenys les dues etapes que li són teòricament aplicables de l'enfocament de Waaldijk (pel qual l'assolir lleis contra la discriminació seria un pas previ al matrimoni igualitari) i arribarà a la legalització dels enllaços del mateix sexe després d'haver assolit un nivell més estès que ara de la unió registrada al país (el que en si seria una successió que també s'ha viscut als països que compleixen amb Waaldijk). O descobrirà un nou camí, un camí propi cap a aquest assoliment.

I precisament podem intentar analitzar-ho a través també dels factors que diferencien les circumstàncies japoneses dels Estats europeus mencionats en aquest apartat. Per exemple, el context històric del que ja hem parlat, la realitat política i social que atorga a aquestes qüestions una dimensió encara estrictament privada o l'alta significació social del matrimoni a l'arxipèlag japonès al qual donaré una ullada en el següent apartat.

Tenint en compte, això sí, que els actors o factors que determinen una posició o una altra quant a la qüestió són difícilment estàtics. Si tornem al cas espanyol, esperonats pels desenvolupaments legislatius dels països escandinaus entre 1989 i 1993, hi ha un determinat moment de la dècada dels 90 en què les organitzacions espanyoles de gais i lesbianes modifiquen les seves prioritats polítiques, “de manera que les antigues peticions a favor de la igualtat de tracte es transformen en la reivindicació per a l'assoliment de la parella de fet” (Calvo, 2005; pàg. 52). La demanda creix i també el seu ressò de manera que acaba establint-se una correlació entre la reclamació del col·lectiu i els moviments de la comunitat política: “Quan aquesta creix i es transforma l'any 1998 en la petició del matrimoni igualitari, el conservador Partit Popular (PP) modifica el seu discurs sobre els drets de les unions homosexuals i promet una llei d'unions civils específicament dissenyada per a les unions homosexuals” (Calvo 2005; pàg. 52 – 70 i Petit, 2003; pàg. 123).

Per tant, una vegada més veiem que el canvi de circumstàncies, la incorporació d'una qüestió a l'agenda mediàtica i política va lligada i, com a tal, també acaba per determinar el posicionament al respecte dels actors polítics. En el cas de la dreta espanyola, aquesta transforma el seu discurs a mesura que a finals dels 90 creix la reclamació del col·lectiu per a assolir la parella de fet com a possibilitat.

El moviment local que en cinc municipis japonesos estableix la possibilitat d'adquirir certificats d'unió, tot i que no immediatament, pot jugar un paper semblant pel que fa l'augment de ressò de la qüestió i potser posar almenys el debat sobre la unió civil

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

igualitària sobre la taula. En menor o major mesura segurament dependrà de quants més municipis o municipis més importants decideixin seguir l'exemple.

3.4. El matrimoni al Japó

La constitució nipona estableix que el matrimoni és la "unió basada només en el consentiment mutu de persones de diferent sexe". Per molts, inclòs el primer ministre japonès, Abe, el tema afecta els fonaments de la institució familiar al Japó i requereix una reflexió "extremadament acurada" (McLelland, 2005; pàg. 188).

Els gais i les lesbianes tenen també dificultat per explicar obertament la seva identitat perquè la societat japonesa està profundament connectada a la pressió social per a què els individus es casin i formin una família. "Perquè el matrimoni és considerat un pas definitiu perquè una persona sigui reconeguda com un adult" (Arai, 2014; pàg. 135).

Crec que els rols de gènere fortament constituïts es veurien fortament sacsejats amb una hipotètica entrada en vigor del matrimoni homosexual. Ja que la imatge de gènere² de l'home masculí i fort, encarregat del sosteniment de la família, i la dona com a esposa i mare, sàvia, encara domina la imatge mental d'una majoria de japonesos. Aquestes són, a més, imatges que encaixen perfectament en el tradicional establiment del sistema familiar, el Seido, i del sistema de registre de la família, el Koseki Seido. I han estat establertes per definir les obligacions dels membres de la llar, amb la responsabilitat masculina al capdavant (Tokuhiro, 2009; pag. 132).

Així mateix, ara per ara, tampoc existeix la figura de les parelles de fet en el cas heterosexual. Per tant, cal recordar que al Japó un enllaç matrimonial no només uneix dues vides, sinó que juga un paper fonamental en el reconeixement d'aquests com a família. Quan un home i una dona es casen passen per llei a compartir cognom i el matrimoni s'acompanya de diversos privilegis que, d'altra manera, no existeixen. Un exemple, és el dret a heretar la meitat de la propietat d'un cònjuge mort. I diverses deduccions en els sistemes fiscals i de la seguretat social (Tokuhiro, 2009; pàg. 132).

² Identitat de gènere es correspon al "conjunt de característiques d'origen cultural relatives a patrons de comportament i d'identitat sobre la base de les quals s'estableix socialment la distinció entre homes i dones." (TERMCAT. Recurs en línia: http://www.termcat.cat/es/Diccionaris_En_Linia/164/ [Data de consulta: 27 de juny de 2016]). O bé, "La meua definició de gènere té dues parts i diversos subapartats. Estan relacionats però han de ser analíticament diferents. El centre de la definició reposa en una connexió integral entre dues proposicions: gènere és un element constitutiu de les relacions socials basat en diferències percebudes entre sexes; i gènere és una manera primari de significar les relacions de poder". (Scott, Joan (1986). "Gender: A Useful Category of Historical Analysis". *The American Historical Review*, Vol. 91, Num. 5, December 1986. Chicago: American Historical Review. Pàg. 1067).

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Les parelles administren junts els seus diners. I com a resultat, es permet a les parelles casades dur a terme alguns procediments oficials en nom de l'altre. Una dona pot sol·licitar una assegurança de diferents tipus a nom del seu marit sense que la companyia d'assegurances confirmi que el marit hi està d'acord i és només perquè estan casats (Kazuyuki, 2015; article). En aquest sentit, la impossibilitat d'accés a pisos de protecció municipal per a les persones en una relació del mateix sexe, o bé determinar últimes voluntats o accedir a visites hospitalàries, en aquest cas sovint es presenta més en la forma d'una impossibilitat que els ve perquè no són família i no pel seu gènere, malgrat que la discriminació existeix.

Les parelles del mateix sexe amb la impossibilitat d'accedir a la institució del matrimoni, s'enfronten en definitiva a desavantatges reals en el sistema legal com és el cas de processos d'herència de la propietat i a l'hora de pagar impostos i deduccions de la seguretat social. En certa manera, l'acceptació del matrimoni homosexual permetria millor la continuïtat d'aquest sistema en què és el matrimoni el que determina tota una sèrie d'avantatges, mentre que l'acceptació primer d'un equivalent a la parella de fet obriria prèviament noves possibilitats respecte els drets i deures de les parelles més enllà del passar pel matrimoni, una institució que – d'altra banda – cada vegada més joves japonesos no veuen en el seu futur immediat: “El 2013 va haver-hi 663.000 matrimonis registrats, segons el Ministeri de Salut, xifra que ha anat progressivament a la baixa” (Osaki, 2016; article).

La forta connexió entre el matrimoni i la família, emfatitza el Seido no només com una relíquia del període preguerra, sinó que també pot relacionar-se amb la fe dominant japonesa del culte als esperits ancestrals. A la vegada que el sistema familiar que se sustenta sobre el matrimoni també ha estat un mecanisme funcional en l'important creixement econòmic del Japó de postguerra (Tokuhiko, 2009; pàg.87).

Al Japó, el sistema del sogo shoku, del treballador amb feina fixa per tota la seva vida laboral, fa que l'empresa reclami dedicació completa a l'empleat que opta a llocs de predominança. En els treballadors sense especialitat, els *ippan shoku*, sovint hi trobem les dones, ja que no s'hi demana l'esperit de l'empresa i es pot abandonar coincidint amb els cicles biològics d'una família. L'estructura empresarial, la total absència del pare per feina, fa que la mare ocupi el lloc a casa durant el període en què els nens van a l'escola. A través de la forma M de la seva vida laboral, combina la idea tradicional de

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

la seva posició a la família amb el fer capitalista. l'adaptació al model productiu posterior a la guerra i amb el gran creixement viscut les dècades següents el que ha portat a adaptar-se a un model de vida laboral molt propi, en forma de M, que fa que aquestes combinin la dedicació tradicional a la família – permetent a l'home dedicació plena a l'empresa – amb períodes de productivitat laboral, “majoritàriament en llocs d'administració i sector terciari” (Morente, 2008).

Malgrat tot l'envelliment de la població ha generat un escenari particularment favorable a l'encoratjament d'una millor integració de la mà laboral femenina de manera plena al mercat laboral. El govern conservador de Shinzo Abe s'ha encaminat a la introducció de canvis però hi ha un llarg camí per recórrer. L'objectiu del Govern japonès és aconseguir que pel 2020 el 73% de les dones entre els 24 i els 44 anys treballi. I que, llavors, el 30% dels llocs directius a les empreses i en la política tinguin una titular femenina (Sheikiguchi, 2014; article). Per aquest motiu, el Govern d'Abe, entre d'altres, ha programat l'obertura de més llars d'infants, per comptar amb 400.000 places més per a 2018, vol incentivar el teletreball i establir avantatges fiscals per a les empreses que contractin aquest sector de la població. Però trencar amb la mentalitat tradicional és difícil. En l'actualitat, amb prou feines un 2% dels pares prenen el permís per paternitat. I se segueix demanant als empleats jornades molt llargues com a prova de lleialtat (Kinoshita i Guo, 2015; pàg. 19).

Als països que han seguit el camí del reconeixement del matrimoni igualitari els han calgut poderosos grups de pressió, moviments o lobbys que han actuat davant el poder legislatiu i el sector privat, per tal d'establir un sistema d'unió civil no - discriminatori. “Per aconseguir que determinats partits donessin suport al reconeixement d'aquestes parelles i que empenyessin cap a la transformació del marc jurídic” (Arai, 2014; pàg.146). Sense l'aparició d'un fort moviment popular, un esforç d'aquest tipus és poc probable en l'actual govern japonès, en si poc inclinat a reconèixer cap dret legal a aquestes parelles (Arai, 2014; pàg.147).

3.5. Matrimonis a l'estranger

El Ministeri d'Exteriors havia rebutjat fins al 2009 l'emissió de certificats als ciutadans japonesos que volien casar-se amb parelles del mateix sexe de nacionalitat estrangera ja que aquests matrimonis no estaven aprovats per la legislació interna. Els japonesos, ja siguin homosexuals o no, per casar-se amb estrangers a l'estranger, han d'obtenir un

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

certificat del ministeri mitjançant la presentació de documents, incloent el seu nom, data de naixement, sexe i nacionalitat, i informació similar sobre el seu cònjuge. Des de 2009, el Ministeri emet – però – un nou tipus de certificat que només aclareix que la persona ha arribat a l'edat legal pel matrimoni i que ell o ella és solter. No hi ha facilitat però perquè aquesta parella pugui obtenir un visat o mantenir els drets relatius al matrimoni en cas de traslladar-se al Japó.

Taiga Ishikawa, que va defensar el cas al 2009, va explicar que, fins aquell moment, diferents homosexuals japonesos no havien pogut casar-se amb un estranger gai en un país estranger que aprovés la seva unió, ja que no s'emetia el certificat corresponent. "I sense matrimoni no van ser capaços d'obtenir visats per a la seva parella per viure junts", va dir Ishikawa (Suganuma, 2010; pàg.136). Un problema que, d'altra banda, no s'ha resolt.

3.6. Adopció i reproducció

Si el matrimoni de parelles del mateix sexe no és un assumpte de debat, la consecució d'una família d'aquestes característiques sembla molt més complicada. La realitat del matrimoni heterosexual ha presentat als homes homosexuals un seguit de qüestions d'identitat. Alguns homes desitgen una "llar heterosexual composta o esperen la paternitat; altres se senten pressionats, per obligacions familiars o les expectatives socials, per casar-se" (McLelland, 2005; pàg. 136).

Per a les dones solteres que volguessin tenir fills és impossible sotmetre's a una tècnica de fertilitat: els metges que es dediquen a aquestes tècniques només poden treballar amb parelles de diferent sexe. El que veta les lesbianes i a les joves solteres.

Japó té una llarga història d'adopció en adults. Però l'adopció en el sentit d'acollir un nen no biològic i adoptar-lo legal i emocionalment, de manera que esdevingui indistingible d'un fill biològic, és un concepte totalment nou. La legislació per crear el marc legal per a aquest tipus d'adopció, només va aprovar-se el 1989. El concepte sencer segueix sent desconegut, també per a les parelles heterosexuals, i sobretot en el cas de les adopcions interracial. Segons ha afirmat l'Estat: "no hi ha lleis que regulen o que afronten les parelles del mateix sexe que adopten al Japó, però no hi ha hagut cap cas en què això hagi passat" (Suganuma, 2010; pàg.63).

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

4. Conclusions

Per valorar quines possibilitats hi ha al Japó de veure la unió civil feta realitat i a partir d'aquí veure-hi el matrimoni del mateix sexe, cal analitzar també com es viuen els tímids passos cap a la no - discriminació a dins el país i com s'avança cap a una adequada visibilitat. Per aquest motiu, em vaig disposar a fer aquest treball titulat *Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani*. El treball ha volgut plasmar com ha evolucionat l'acceptació del col·lectiu amb els anys, tenint en compte el context específic japonès. Intentant llegir el moment específic en el qual es troba la qüestió, anant més enllà del punt de vista occidental, pel qual simplement podria semblar que Europa i Estats Units lideren els avanços en la matèria; de manera que no hi ha una altra manera d'aconseguir assolir una major progressivitat al respecte de les unions homosexuals sense seguir el model establert prèviament. Però tot i això valorant clarament que en un món globalitzat poden, i segur que hi haurà, punts de confluència i en comú que ens permeten també intuir com pot ser el futur o quins pot ser el següent moviment després que hagi estat el món local, i concretament cinc municipis pioners (Shibuya, Setagaya, Iga, Takarazuka i Naha), els que han començat a expedir certificats d'unio a parelles del mateix sexe.

I és que tot i que pugui semblar que el col·lectiu LGBT es troba al Japó amb barreres gairebé impossibles de traspasar, els últims anys el país nipó ha fet determinats passos al respecte que cal tenir molt en compte i que poden permetre cert optimisme vers el futur. Sense oblidar tots els obstacles que encara hi ha, no només pendants de superar sinó de començar a afrontar. I a partir dels quals – com ha volgut mostrar el treball – pot analitzar-se millor la qüestió des del seu context al Japó. Perquè el moviment al país nipó té unes característiques que li són pròpies: des de l'absència d'un col·lectiu de reivindicació definit als anys 60 i 70 – quan aquests moviments van viure's, per exemple als Estats Units – fins a la manca d'una opressió activa per llei durant almenys una major part del temps; així com a través de les característiques de la pròpia constitució i la importància del matrimoni en la configuració de l'estatus i posició social al Japó i per a l'adquisició de tota una sèrie de drets.

D'aquesta manera, el treball ha volgut aportar els suficients arguments per poder creure que és possible que l'arxipèlag nipó passi a contemplar l'existència per llei de la unió civil homosexual – assumint en la qüestió un progrés més clar que l'actual –, per bé que

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

la legalització d'aquestes unions, així com del matrimoni entre persones del mateix sexe, no està contemplat ara mateix per cap dels partits de les cambres estatals japoneses i hem vist que el fet que ho estigués suposaria ja en si un canvi dràstic que difícilment es materialitzarà a curt termini. Per apropar-nos a aquest assoliment, però, el punt de vista d'aquest treball final de màster és que caldrà crear el suficient suport social i permetre que, a partir d'aquí, es generi un discurs polític al respecte, perquè aquest no sembla probable que avanci en arguments per si sol.

El punt 24 de la constitució, o qualsevol altre llei que pogués aturar el camí cap a un progrés d'aquest tipus, no és un obstacle insalvable perquè no només podria variar-ne la interpretació amb prou voluntat política, com hem vist no només que ha passat en països com Espanya, i el seu article 32, que contemplava un concepte de matrimoni que impedia l'entesa de la parella com a persones del mateix sexe. Sinó que al Japó, respecte el dret a l'autodefensa militar del país, ha quedat palès que una obertura interpretativa de l'article o una eventual modificació, acaba sent possible. Així, per exemple, recordem que el govern del Japó va aprovar el juny de 2014 una històrica i polèmica modificació de la seva constitució pacifista, per a què aquesta li permetés defensar-se en cas de necessitar-ho ajudar militarment als seus aliats si aquests són atacats. Per més inri, la mesura va ser impulsada pel primer ministre Shinzo Abe, malgrat el rebuig de bona part de l'opinió pública al Japó i fins i tot de membres de la coalició governant.

Aquest tipus de qüestió acaba sent, per tant, en mans de la voluntat política i en democràcia la política canvia constantment en funció del que es percep social i econòmicament. En aquest sentit, també les postures dels polítics, s'adapten.

De fet, hem vist ja que si el primer ministre Shinzo Abe va pronunciar-se en absolut respecte la possibilitat del matrimoni igualitari va ser perquè el tema era present – tot i que encara no en primer pla – a la agenda dels mitjans de comunicació, després del primer pas donat pel districte de Shibuya i seguit per d'altres ajuntaments.

Per tot plegat, defenso al llarg del treball que, amb suficient lloc a l'agenda mediàtica i social, fins i tot els actors polítics contraris a aquest progrés hauran d'adoptar un discurs al respecte que, en certa manera, retroalimentarà l'actualitat del tema. És cert que crec que no podem caure en un discurs que segueixi la idea que l'evolució d'Occident marca la de la resta del món, com si la resta de països anessin necessàriament un pas per

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

darrere. Cal entendre el context i les pròpies característiques per comprendre quines possibilitats té el matrimoni igualitari al Japó. Valoro, no obstant, positivament els tres graons del paradigma de Waaldijk Kees perquè certament – encara que a Occident també amb matisos – és un procés que es basa en superar etapes de progrés i que han seguit un bon grapat de països que han pogut arribar a legalitzar el matrimoni igualitari. Al Japó, per exemple, no podem esperar que es compleixi el punt 1 perquè, en aquest cas, les lleis contra la sodomia van estar actives durant un període molt curt temps al tombant del segle XX, a l'era coneguda com de modernització. Exceptuant un període de vuit anys durant l'era Meiji, els homosexuals no hi han estat perseguits religiosa o penalment, el que tal i com hem vist al llarg del treball que ha fet que la reacció pública del col·lectiu també sigui diferent que a Europa i Estats Units. Tampoc s'ha donat encara el punt 2 de Waaldijk Kees en quant la regulació de lleis específiques contra la no – discriminació del col·lectiu LGBT.

Però el que ens explica aquest tipus de paradigma de superació d'etapes és que hi ha determinats passos que poden acabar sent el detonant d'un major progrés. Ha estat ni més ni menys l'existència de determinades discriminacions de les parelles homosexuals, com el tema de l'accés al lloguer municipal, el que va moure el govern local de Shibuya en primer lloc. Així doncs, amb la implicació de prou municipis o, per exemple, de suficients districtes de Tòquio, no trobo descabellat pensar que en d'altres municipis en què encara no existeixi aquesta possibilitat pot obrir-se el debat públic de manera més àmplia.

Impulsant a mitjà termini l'últim punt de Waaldijk Kees, però en aquest cas respecte l'acceptació per llei d'aquestes unions civils des de l'Estat. Ara bé – i com hem vist malgrat el que pugui valorar-se ara mateix del punt 24 de la constitució – és possible que la generalització de l'actual procés local, i d'alguna manera el portar les unions civils a nivell de l'Estat, derivés en una posterior legalització del matrimoni gai?

Aquesta és probablement la pregunta més difícil de respondre, malgrat totes les dades i fets recopilats. El cert és que hem vist que hi ha una clara discriminació de les parelles no-casades en general respecte els drets que tenen aquelles casades, i sabem que tampoc existeix un 'certificat' que per llei equivalgui al que, per exemple a Espanya és una parella de fet. Una parella heterosexual que no estigui casada, tampoc té aquests drets sinó la possibilitat d'obtenir-los mitjançant el casament. Així que, per això també, és

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

segur que podem dir que l'assoliment d'una figura civil d'aquestes característiques seria prou significativa. Encara que faltaria un salt molt més gran fins a canviar la visió japonesa per la qual a través del sistema Seido i del registre de família Koseki es vincula família i matrimoni. Si aquestes persones que optessin a una hipotètica futura unió civil, estiguessin adquirint uns drets similars als del matrimoni, sense rebaixar els mateixos, i, per tant, es comencessin a veure també socialment com a persones subjectes a similars drets i obligacions, el pas cap al matrimoni igualitari no seria un pas tan complex d'assolir. Sobretot perquè al Japó no s'hi està oposant un poder com el de la religió, lligat a conceptes morals arrelats socio-culturalment als individus i que a països com Espanya amb fortes veus de l'església oposant-s'hi clarament i reclamant als seus creients mobilitzar-se pel concepte de família. A Espanya fins i tot anys després de la legalització del matrimoni homosexual, els bisbes han estat ben vocals per mostrar la seva disconformitat. Al 2012, per exemple, la Conferència Episcopal ha arribat a posicionar-se contra un pronunciament al respecte del Tribunal Constitucional i a advertir que la legislació espanyola sobre el matrimoni, tot i estar feta d'acord amb la Constitució, és "injusta" i "atempta" contra la institució de la família (Pérez – Agote, 2012; pàg.338).

Pel que hem pogut veure, doncs, encara que aparentment Japó sembli estar molt per darrere d'altres països pel que fa el matrimoni del mateix sexe, el progrés en estadis superiors de la qüestió podria ser més ràpid, o com a mínim comptaria amb un tipus diferent d'oposició. Tot i que per arribar a aquest punt, abans cal que el debat actual s'intensifiqui i arribi a d'altres municipis.

Fins ara la qüestió en general s'ha mantingut en silenci, sense evitar que al país hi hagi hagut situacions de discriminació – agreujades per la falta de discussió sobre el tema –. I és precisament, en l'actualitat, i d'aquí el meu interès en realitzar aquest treball, que amb la perspectiva de diferents municipis expedint certificats d'unio a parelles del mateix sexe, el debat ha començat a traure el cap a l'agenda de periodistes i polítics. Històricament el col·lectiu no ha tingut una llei contra la que reaccionar i fer-se sentir. Així que veig possible que sigui a partir d'aquí – no davant una llei perjudicial sinó perquè aquest tipus de certificat evidencia que hi ha drets per assolir – que el debat s'intensifiqui i arribi a d'altres municipis, com si es tractés d'una fitxa de domino que en fa caure una altra i una altra.

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Hem de tenir en compte que la iniciativa de Shibuya ha tingut rèpliques i dels dos districtes inicials amb aquestes perspectives, aquest 2016 s'hi ha afegit tres municipis més: Takarazuka, Iga o Naha; el que fa ser optimista sobre la possibilitat que els propers mesos més ajuntaments decideixin implantar aquests certificats i, per tant, i tenint en compte que no hi ha una llei nacional que faci aquests documents legalment vinculants, augmentin les polítiques d'afavoriment al compliment d'una major igualtat de drets per aquestes parelles en l'àmbit municipal.

Ara per ara els conceptes família i matrimoni estan estrictament lligats al Japó, país en què també cal tenir en compte l'heteronormativitat amb què estan fetes les seves lleis i el registre familiar del Koseki. En principi, doncs, no estic dient que aquest hipotètic futur avanç cap a la regularització estatal d'aquest tipus d'unió, seguint l'estela local, sigui quelcom factible a molt curt termini. Entenc que segurament, almenys ara per ara, el Japó no compleix les característiques idònies per legalitzar el matrimoni de persones del mateix sexe i que arribar-hi quedarà a expenses d'un procés més llarg. Però penso que el primer que passarà és que la qüestió de la unió civil si es posarà a debat a mitjà termini.

Ja que al que sí que s'enfronta ja el país és a una necessitat segurament creixent de respondre sobre la necessitat de reconèixer els drets legals a parelles del mateix sexe, tal i com alguns dels municipis han fet precisament per intentar evitar negatives a l'hora de llogar un apartament públic o visitar la parella a l'hospital en cas que les visites siguin per a familiars.

Tenint en compte que el treball considera que l'article 24 de la constitució japonesa pot generar conflicte però, a la vegada l'escull legal, en tant que legislatiu, està obert en última instància a interpretació i voluntat política. Considero també que per tal de garantir la introducció de la unió registrada, gais japonesos i lesbianes han de ser més actius per guanyar el suport del Parlament. Ha d'haver-hi l'aspiració d'aconseguir el reconeixement social de la societat, a través d'una major discussió pública de qüestions relacionades. Fins ara els mitjans japonesos ha tractat als homosexuals com a producte d'entreteniment, gairebé com a 'personatges' d'aquest, en lloc de com a persones. Però un to més didàctic també pot influenciar en la visió del públic.

Mentre que Holanda i Espanya ha aconseguit la legalització dels matrimonis del mateix sexe després de la introducció de la unió registrada, a Japó no sembla que tot plegat

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

s'hagi de viure sense un estadi previ però igual d'important: la inclusió de la temàtica en les polítiques locals, el que podríem anomenar 'l'expansió' de la via Shibuya. Un efecte contagi entre municipis que arribés finalment ser considerat prou important per debatre a nivell parlamentari i esdevenir la base per a una unió civil que si fos contemplada per llei, i per tant possibilitar que algun dia hi hagués un debat prou seriós – que obligués a prendre posicions polítiques i modificar determinades posicions – sobre el matrimoni homosexual.

5. Bibliografia

Agence France-Presse (2009). “Japan allows its citizens same-sex marriage abroad”.

Agence France-Presse. París: AFP. En línia:

<http://news.asiaone.com/News/Latest%2BNews/Asia/Story/A1Story20090327-131607.html> [Data de consulta: 2 de març de 2016].

Aldrich, Robert (2014). *Gays y Lesbianas. Vida y cultura: un legado universal*. Sant Sebastià: Nerea Editorial.

Altman, Denis (1996). *Rupture or Continuity? The Internationalization of Gay Identities*. Durham: Duke University Press.

Arai, Yuki (2014). *Is Japan Ready to legalize Same-Sex Marriage?*. Nova York: Cornell Law School.

Baird, Vanessa (2011). *The No-nonsense Guide to Sexual Diversity*. Londres: Verso.

Bullock, Sean (2016). *Negotiating Heteronormativity: Queer Minorities and the Law in Contemporary Japan*. Oxford: University of Oxford.

BBC News (2005). “Spain paves way for gay marriage”. *BBC News*. Londres: BBC News. En línia: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4469653.stm> [Data de consulta: 16 de març de 2016].

Calvo, Kerman. (2005). “La construcción de las agendas públicas: El debate sobre los temas políticos homosexuales en España”. *Lecciones de disidencia: Ensayos de crítica homosexual*. Madrid: Xosé Buxan.

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Calvo, Kerman (2006). *Pursuing Membership in the Polity: The Spanish Gay and Lesbian Movement in Comparative Perspective, (1970-1997)*. Madrid: Instituto Juan March.

El Informador (2016). “Congreso celebrará periodo extraordinario”. *El Informador*.

Mèxic: El Informador. En línia:

<http://www.informador.com.mx/mexico/2016/664305/6/congreso-celebrara-periodo-extraordinario.htm> [Data de consulta: 18 de maig de 2016].

Ishida, Hitoshi; Murakami, Takanori. (2006). “The Process of Divergence between 'Men who Love Men' and 'Feminised Men' in Postwar Japanese Media”. *Intersections: Gender, History and Culture in the Asian Context Vol. 12, Issue January 2006*. Perth: Murdoch University. En línia: <http://intersections.anu.edu.au/issue12/ishida.html> [Data de consulta: 2 de març de 2016].

Iwakuni, Tetsundo (1998). “Laws May Change but Japanese Society Does Not”. *Berkeley Journal of International Law. Vol. 6, Num. 2*. Berkeley: University of California.

Japan Times (2015). “Public Tolerant of same-sex Public tolerant of same-sex relationships, but less so among their own friends: poll”. *Japan Times*. Tòquio: Japan Times. En línia: <http://www.japantimes.co.jp/news/2015/11/29/national/social-issues/public-tolerant-sex-relationships-less-among-friends-poll/#.VvLsm4gX3IX> [Data de consulta: 2 de març de 2016].

Japan Times (2016). “Iga to become third municipality to recognize same-sex partnerships”. *Japan Times*. Tòquio: JapanTimes. En línia: <http://www.japantimes.co.jp/news/2016/03/13/national/iga-become-third-municipality-recognize-sex-partnerships> [Data de consulta: 29 de maig de 2016].

Japan Times (2016). “Panasonic to recognize people in same-sex unions”. *Japan Times*. Tòquio: Japan Times. En línia: <http://www.japantimes.co.jp/news/2016/02/18/business/corporate-business/panasonic-recognize-people-sex-marriage> [Data de consulta: 28 d'abril de 2016].

Japan Times (2016). “U.S. gay marriage advocate calls for Japanese to build support”. *Japan Times*. Tòquio: Japan Times. En línia:

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

<http://www.japantimes.co.jp/news/2016/02/25/national/u-s-gay-marriage-advocate-calls-japanese-build-support/#.VzvpFoggXIW> [Data de consulta: 2 de març de 2016].

Join Civil Societat Submission JCSS (2014). *Human Rights Violations on the Basis of Sexual Orientation and Gender Identity in Japan*. Ginebra: Join Civil Society Submission. En línia:

https://www.outrightinternational.org/sites/default/files/Japan_forUpload.pdf [Data de consulta: 11 de març de 2016].

Hidaka, Yoshimasa (2001). *Mental health and school-based verbal abuse among Japanese gay and bisexual men*. Nova York: American Public Health Association 129th Annual Conference. En línia:

<http://apha.confex.com/apha/129am/techprogram/meeting-129am.htm> [Data de consulta: 24 de maig de 2016].

Hiroyuki, Taniguchi (2006). “The Legal Situation Facing Sexual Minorities”. *Intersections: Gender, History and Culture in the Asian Context, Vol. 12, Issue January 2006*. Perth: Murdoch University. En línia:

<http://intersections.anu.edu.au/issue12/taniguchi.html> [Data de consulta: 24 de maig de 2016].

Kazuyuki, Minami (2014). “A Gay Lawyer’s Perspective on Japan’s Marriage System”. *Ignition Magazine*. Tòquio: Ignition Magazine. En línia: <http://ignition.co/517> [Data de consulta: 12 de juny de 2016].

Kees, Waaldijk (2000). “Civil Developments: Patterns of Reform in the Legal Position of Same-Sex Partners in Europe”. *Canadian Journal of Family Law, Num. 17*. Toronto: Canadian Journal of Family Law.

Kinoshita, Yuko; Guo, Fang (2015). “What Can Boost Female Labor Force Participation in Asia?”. *IMF Working Paper, Num. March 2015*. Tòquio: International Monetary Fund. En línia: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp1556.pdf> [Data de consulta: 24 de maig de 2016].

Kollman, Kelly (2007). “Same-Sex Unions: The Globalization of an Idea”. *International Studies Quarterly, Vol. 51, Num. 2*. Nova York: International Studies

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Quarterly. En línea: <http://www.jstor.org/sire.ub.edu/stable/4621717> [Data de consulta: 6 de maig de 2016].

Kyodo News (2015). “Tokyo ward to certify same-sex couples”. *Kyodo News*. Tòquio: Kyodo News. En línea: <http://www.bangkokpost.com/print/473301/>

Lonholm, Ludwig (1898). *The Civil Code of Japan*. Tòquio: Kokubunsha.

Maekawa, Naoya (2011). *Otoko no kizuna- meiji no gakusei kara bōizu rabu made*. Tòquio: Chikuma Shob.

Martel, Frédéric (2013). *Global Gay. Cómo la revolución gay está cambiando el mundo*. Barcelona: Taurus.

McLelland, Mark (2000). *Male Homosexuality in Modern Japan. Cultural Myths and Social Realities*. Richmond: Curzon Press.

McLelland, Mark; Dasgupta, Romit (2005). *Genders, transgenders and sexualities in Japan*. Richmond: Curzon Press.

McLelland, Mark (2015). *Queer Japan from the Pacific war to the internet age*. Richmond: Curzon Press.

Mirabet, Antoni (2000). *Homosexualitat a l'inici del segle XXI*. Barcelona: Claret.

Morente, Rosa (2008). “Lo público y lo privado en la mujer japonesa”. Barlés, Elena; Almazán, David. *La mujer japonesa. Realidad y mito*. Saragossa: Prensas Universitarias.

Neill, James (2009). *The Origins and Role of Same-Sex Relations in Human Societies*. Carolina del Nord: McFarland and Company.

NHK News (2015). “Dōsei kappuru ni kekkon sōtō shōmeisho. Tōkyo, Shibuya ku”. *NHK News*. Tòquio: NHK. En línea: <http://www3.nhk.or.jp/news/html/20150212/k10015398021000.html> [Data de consulta: 15 de març de 2016].

O'Móchain, Robert (2011). “Discussing gender and sexuality in a context-appropriate way: Queer narratives in an EFL college classroom in Japan”. *Journal of Language, Identity, and Education*. Tòquio: University of Ritsumeikan.

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Osaki, Tomohiro (2016). “For many young Japanese, marriage — and sex — are low priorities”. *Japan Times*. Tòquio: The Japan Times. En línia: http://www.japantimes.co.jp/news/2016/01/05/national/social-issues/many-young-japanese-marriage-sex-low-priorities/#.V3l1O_mLTIV [Data de consulta: 24 de maig de 2016].

Perez-Agote, Alfonso (2012). *Cambio religioso en España: los avatares de la secularización*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas CIS.

Petit, Jordi (2003). *25 Años Más. Una perspectiva sobre el pasado, el presente y futuro del movimiento de gays, lesbianas, bisexuales y transexuales*. Barcelona: Icaria.

Pew Research Center (2013). “The Global Divide on Homosexuality”. *Pew Research Center Issue, June 2013*. Nova York: Pew Research Center.

Pichardo Galán, José Ignacio (2010). *Same-sex couples in Spain. Historical, contextual and symbolic factors*. Madrid: Universidad Autónoma de Madrid.

Pinkerton and Ambramson (1997). “Japan”. West, David; Green, Robert. *Sociolegal control of homosexuality: A multi-nation comparison*. Nova York: Plenum Press.

Sanders, Douglas (2015). “What's Law got to do with it? Sex and Gender Diversity in East Asia”. Mclelland, Mark, and Mackie, Vera. *Routledge Handbook of Sexuality Studies in East Asia*. Abingdon: Routledge.

Scott, Joan (1986). “Gender: A Useful Category of Historical Analysis”. *The American Historical Review, Vol. 91, Num. 5, December 1986*. Chicago: The American Historical Review.

Sekiguchi, Toko (2014). “Abe wants to get Japan’s Women Working”. *Wall Street Journal*. Nova York: Wall Street Journal. En línia: <http://www.wsj.com/articles/abes-goal-for-more-women-in-japans-workforce-prompts-debate-1410446737> [Data de consulta: 24 de maig de 2016].

Sharp, Andy, Sano, Nao (2015). “Japan’s Gay Marriage Push Faces Constitutional Barrier”. *Bloomberg*. Nova York: Bloomberg publications. En línia: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-02-19/japan-s-gay-marriage-push-faces-constitutional-barrier> [Data de consulta: 27 de maig de 2016].

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

Scheppele, Kim Lane. (1987). "The re-vision of rape law, review of real rape: How the legal system victimises women who say no". *Chicago Law Review*, Vol. 54, Issue 3. Chicago: The University of Chicago Law Review.

Scheppele, Kim Lane (1989). "Forward: Telling stories". *Michigan Law Review*, Num. 87. Michigan: Michigan Law Review.

Shiraishi, Risai (2016). *Nihon Kindai Keihō ni okeru Jendā*. Osaka: Osaka University Press.

Shigenori, Matsui (2011). *The Constitution of Japan: A Contextual Analysis*. Oxford: Hart Publishing.

Suganuma, Katsuhiko; Welker, James (2010). *Queer Voices from Japan: First Person Narratives from Japan's Sexual Minorities*. Plymouth: Lexington books.

Sugiura, Isamu (2011). *Marriage. De facto and same-sex marriage debate*. Tòquio: Ryokufu Shuppan.

Summerhawk, Barbara; McMahill, Cheiron; McDonald, Darren (1998). *Queer Japan- personal stories of Japanese lesbians, gays, bisexuals and transsexuals*. Norwich: New Victoria Editions.

Revista Llocs (2013). "Ens casem o fem parella de fet?". *Revista Llocs Vol. 29, Núm. març 2013*. Barcelona: Revista Llocs.

Tamaki, Teiko (2006). "Distribution of 'Matrimonial' Property of Married, Cohabiting and Same-sex Couples in Japan". *Housei Riron Vol. 19*. Tòquio: Housei Riron.

Tamaki, Teiko. (2015). "National Report: Japan". *Journal of Gender, Social Policy & the Law. Vol. 19, Issue 1*. Nova York: American University Journal.

The Guardian (2015). "Tokyo's Shibuya ward is first in Japan to recognise same-sex marriage". *The Guardian*. Londres: The Guardian. En línia:

<https://www.theguardian.com/world/2015/mar/31/tokyos-shibuya-ward-same-sex-marriage> [Data de consulta: 24 de març de 2016].

The Mainichi (2016). "Panasonic to recognize same-sex couples, call for equality among LGBT employees". *The Mainichi*. Tòquio: The Mainichi. En línia:

Unió civil i diversitat sexual al Japó contemporani

<http://mainichi.jp/english/articles/20160218/p2a/00m/0na/014000c> [Data de consulta: 24 de març de 2016].

Tobello, Montse (2011). *Constitución Española* (texto legal). Madrid: La Ley-Actualidad Editorial.

Toda, Kentaro; Endo, Kunio (2016). “Japanese workplaces inching toward LGBT inclusion”. *Nikkei Asian Review*. Tòquio: Nikkei Asian Review. En línia: <http://asia.nikkei.com/Business/Trends/Japanese-workplaces-inching-toward-LGBT-inclusion> [Data de consulta: 27 de juny de 2016].

Tokuhiro, Yoko (2009). *Marriage in Contemporary Japan*. Londres: Routledge.

UK Sexual Ofences (2003). “UK Sexual Ofences”. *Uk Sexual Ofences Vol. 42, part 1*. Londres: British Crown.

Vago, Steven (2009). *Law and Society*. Nova Jersey: Prentice Hall.